

OSMANLI KÜLTÜR MİRASIMIZ

HAYAT-I HAZRET-İ EBÎ BEKR ES-SIDDİK

LÜTFULLAH AHMED

SADELEŞTİREN
ABDULLAH METİN

HAYAT-I HAZRET-İ EBÎ BEKR es-SIDDÎK

Hz. Peygamberin ölümünden sonra, Hz. Ebû Bekr'in halifelik zamanında, meydana gelmiş olaylar ile İslam Âleminin birinci halifesi Hz. Ebû Bekr'in genel ve özel hayatı, birçok sahih kaynaktan toplanarak ve alıntı yapılarak yazılmıştır.

Lütfullah Ahmed

Sadeleştiren

Abdullah Metin

Proje	:	Osmanlı Kültür Mirasımız
Proje Genel Yönetmeni	:	Doç. Dr. Feyza Betül Köse
Proje Editörü	:	Asım Sarıkaya
Kitap Adı	:	Hayat-ı Hazret-i Eb Bekr es-Sıddık
Müellif	:	Lütfullah Ahmed
Sadeleştiren	:	Abdullah Metin
Editör	:	Merve Kantaroğlu
ISBN	:	978-625-7617-05-5
SAMER Yayınları	:	77
Proje Kitaplığı	:	24
Dizgi & Kapak	:	SAMER

KS Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KS Avřar Kampüsü

Onikiřubat/Kahramanmaraş

İletifim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş-2021

İÇİNDEKİLER

Sadeleştirenin Önsözü	5
-----------------------	---

HAYAT-I HAZRET-İ EBÎ BEKR ES-SIDDÎK

Giriş: Birkaç Söz	9
1. Hz. Ebû Bekr'in Hayatı	11
2. Ridde Harpleri	27
3. Usame B. Zeyd'in İslam Ordusuyla Suriye Üzerine Hareketi	29
4. İrtidad Ehli	30
5. Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekr'e Biatı	41
6. Kur'ân-I Kerim'in Cem'i	41

Hilafetin İkinci, Hicretin On Üçüncü Senesi

1. Ecnâdeyn Savaşı	46
2. Yermük Savaşı	48
3. Irak'ta Müsennâ B. Hârise	49
4. Hz. Ebû Bekr'in Ölümü	50
5. Hz. Ebû Bekr'in Özel Hayatı	51

SADELEŞTİRENİN ÖNSÖZÜ

Tarih, yer ve zaman gösterilerek sebep sonuç ilişkileri içerisindeki olayların, sağlam kaynaklara dayandırılarak sistematik bir şekilde anlatılması sonucunda oluşan bilim dalıdır. Tarih zamanın ve olayların tanıklığıdır. Hiçbir toplum tarihten bağımsız olarak yaşayamaz. Toplumları etkileyen en önemli etkenlerden biri, din ve dini referanslar sonucunda ortaya çıkmış, tarihi değeri olan olaylardır. Dinler, içerisinde barındırdığı değışim ve dönüşümler sonucunda toplumların hayatlarına çok büyük oranda müdahil olmuşlardır. Dinimiz İslam da ortaya çıktığından itibaren, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in rehberliği ve liderliğinde insanlık âlemini kurtuluşa erdirmek amacıyla çok büyük çabalar sarf etmiştir.

Hz. Peygamber'in İslam dinin öğretileriyle yetiştirmiş olduğu Sahabe-i Kirâm'ın içinde bulunduğu dönem birçok yazar, tarihçi ve bilim insanı tarafından Asr-ı Saadet olarak nitelendirilmiştir. Hz. Peygamber'in kurmuş olduğu bu düzen üzerine bina edilmiş olan Hulefâ-yı Râşîdin döneminin aynısına, müellifin de belirttiği gibi tarihin hiçbir diliminde rastlanılmamıştır. Bu dönem, sadeleştirmesini yaptığımız eserin yazarı Lütfullah Ahmed'in tabiriyle, İslam'ın kalbi olarak tarif edilmiştir.

Hulefâ-yı Râşîdin dönemi her zaman Müslüman ve gayr-i Müslim birçok tarihçi tarafından, inceleme ve araştırma konusu olarak kaleme alınmıştır. Sadeleştirmekte olduğumuz eserin yazarı, Lütfullah Ahmed de Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yazmış olduğu Hz. Muhammed'in hayatı isimli eserin

devamı olarak Hulefâ-yı Râşîdin dönemini Osmanlı Türkçesi olarak kaleme almış olup İslam tarihinin bu dönemi hakkında faydalı bilgiler sunmaktadır.

Yazar Lütfullah Ahmed'in gerçek adı Naci Kasım (1883-1963) olup İran asıllı İstanbullu matbaacı Hacı Kasım Efendi'nin oğludur. Babasıyla birlikte yayıncılık işlerinde çalıştığı bilinmekle birlikte eğitim hayatının ayrıntılarına vakıf değiliz. Lütfullah Ahmed müstearıyla siyerini neşreden Naci Kasım, kimliği ancak sınırlı bir kesim tarafından bilinen bir müelliftir. Lütfullah Ahmed, 1862 yılında İran Azerbaycan'ının Hoy kasabasından İstanbul'a göçen ve önce Şark Kütüphanesi adıyla kitapçılık yapan Hacı Kasım Efendi'nin (1841-1932) oğludur. Daha sonra 1895 yılında kurdukları Maarif Kütüphanesi'nde babasıyla birlikte çalışmıştır. Saatli Maarif Takvimini çıkaran Naci Kasım, Ordumuzun Zafer Kitabeleri (Cemal Nadir'le birlikte, 1925) ve Türk'ün Altın Kitabı- Gazi'nin Hayatı {1928} gibi başka eserler de kaleme almıştır. Açık soyadını alan Naci Kasım hakkında henüz müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Ailenin tarihi hakkında, *Bir Defterin Arkasındaki Büyük Aile, "Muhtıradan" "Ece Ajandası"na Kağıtçı Ailesi* adıyla 10 Aralık 2014-31 Ocak 2015 tarihleri arasında Milli Reasürans Sanat Galerisi'nde düzenlenen serginin kitabında Naci Kasım'la ilgili bilgilere de yer verilmiştir.¹

Eseri sadeleştirmedeki gayemiz, geçmişimizle kopmuş olan bağlarımızın yeniden kurulmasına kültürel katkı sunabilmektir. Geçmişimize dönerek ecdadımızın kullanmış olduğu dilde meydana getirilmiş olan eserleri, günümüz nesillerinin anlayabileceği bir dille aktarabilmektir. Unutulmamalıdır ki! Geçmişini bilmeyenler geleceğine yön veremezler.

Yazara ve üslubuna saygımızdan dolayı, sadeleştirme ve çeviri yaparken kelimelere ve cümlelere herhangi bir ekleme veya çıkarma yapmadık. Yazarın

¹ Müellifin hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Güllü Yıldız, "Devr-i Cedld" ve Din: Sultan Reşad Döneminde Siyer Tartışmaları, Sultan V. Mehmet Reşat Dönemi, cilt, 3, Sayfa 1034/1035.

üslubunun bozulmaması için elimizden gelen gayreti sarf ettik. Yazarın Peygamber ve sahabe hakkındaki son derece saygılı ifadelerini aynen bizde dikkat ederek korumaya çalıştık.

Sadeleştirmede eser üzerinde yapmış olduklarımızı şöyle belirtebiliriz:

1. Kitabın 1322 yılı, Der Saadet, Necm-i İstikbal Matbaası baskısı temel alınmıştır.

2. Kitabın içindikiler kısmı aynen sıralı bir şekilde alınmıştır.

3. Yazarın zamanında kullanmış olduğu örneğin, nefs-i emmare, Ashâb-ı Kirâm gibi kelimelere dokunmadık.

4. Yazarın eserinde kurmuş olduğu çok uzun cümleleri uygun şekilde parçalayarak anlam bütünlüğünü bozmadan kullandık.

5. Yazarın, Hz. Peygamberimiz ve Hulef'a-yı Raşidin hakkında kullanmış olduğu, fahri kâinat, zinnureyn, Sıddık, haydar-ı kerrâr gibi sıfatları kullanmayarak, sadece Hz. ifadesiyle yetindik.

6. Günümüz Türkçesinde anlaşılabilmesi için, bazı cümlelerin öge dizilişini değiştirmek zorunda kaldık.

7. Editör tarafından dipnot gereken yerlere dipnot verilmiş olup yazarın dipnotları ile karışmaması için "ed." ifadesi eklenmiştir.

Osmanlı Kültür Mirasımız Projesini oluşturarak günümüz insanların geçmişleriyle olan kültürel bağlarının tekrar güçlü bir şekilde inşa edilmesine katkı sunan ve çalışmamızda bize her türlü desteği sağlayan çok değerli hocalarımız Doç. Dr. Feyza Betül Köse ve Arş. Gör. Asım Sarıkaya'ya ve sadeleştirme çalışmamızın editörlüğünü yürüten Merve Kantaroğlu'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Abdullah Metin
Kahramanmaraş-2021

HAYAT-I HAZRET-İ EBÎ BEKR es-SIDDÎK

Hz. Peygamberin ölümünden sonra, Hz. Ebû Bekr'in halifelik zamanında, meydana gelmiş olaylar ile İslam Âleminin birinci halifesi Hz. Ebû Bekr'in genel ve özel hayatı, birçok sahih kaynaktan toplanarak ve alıntı yapılarak yazılmıştır.

Lütfullah AHMED

Der Saadet - Necm'i İstikbal Matbaası

1322

GİRİŞ: BİRKAÇ SÖZ

Ey Muhterem Okuyucular! Malumunuzdur ki bu fani dünyada gelip geçmiş olan diğer tarihi dönemler, İslam'ın doğuşu denilen Hulefâ-yi Râşidîn devrine pek az benzer. İslam'ın bu doğuş zamanı, Hz. Peygamberin sünnetine pek ziyade uyumluydu. O vakit gönüller Allah korkusuyla doluydu. Hakikaten o devrin adet ve teamülleri, Resulullah'ın adet ve teamülleri idi. Tavırları ve hareketleri mukaddes ruhların, tavırları ve hareketleriydi. Fetihleri, cihanın en büyük padişahının fetihleriydi.

Yaşayıştaki riyazeti, bedensel istekleri susturmak, yiyecek ve giyeceklerde perhiz ve kanaati rehber kabul etmek, o mesut dönemin ahlak esaslarındandı. Şöhret ve metanetiyle hakkaniyet ve adaletiyle şöhret bulan ikinci halife Hz. Ömer b. Hattâb, arkasında ancak diz kapaklarına kadar inen eski ve yamalı bir elbise, ayaklarında hurma lifinden yapılmış bir sandalet olduğu halde çarşıda pazarda yaya gezerdi. Elindeki kırbaç ile cezayı hak etmiş olanlar hakkında bizzat şerî hadleri uygulardı.

Hulefâ-yi Râşidîn'in sofrasındaki yiyecekler zamanlarında yaşayan en fakir kimselerin sofralarındaki yiyeceklerdi. Onların yiyecek ve giyeceklerinde gösterdikleri alçakgönüllülük ve kanaat, muhteşem elbiseler, leziz yemekler

tedarik etmek hususundaki acz ve beceriksizlikten meydana gelmiyordu. Yalnız zamanlarında yaşayan fakirlere kendi yaşayışlarını örnek göstererek teselli vermek, nefs-i emarelerinin hâkimiyetinden kurtulmak istemelerinden ileri geliyordu.

Hulefâ-yi Râşidîn devrinde meydana gelen savaş ve fetihlere gelince, sevk ettikleri ordular bir taraftan ta Mağrib'ul-Aksâ'ya,² İspanya'ya, Fransa'nın güney eyaletine kadar olan yerleri ele geçirdiler, diğer taraftan Horasan'ı ele geçirerek Ceyhun nehrini geçerek Semerkant'ı fethettiler.

² Kuzey Afrika'nın batısındaki ülkeleri içine alan bölgeye "Mağrib" denilmektedir. Mulûye'den Sûs'a kadar olan yer de Uzak Mağrib yani Mağrib'ul-Aksâ diye isimlendirilmektedir. (ed.)

1. Hz. Ebû Bekr'in Hayatı

Benî Sâide Sakîfe'sinde³ Toplantı – Muhacir ve Ensâr Arasında İhtilaf –
Hz. Ebû Bekr'in Hilafet Makamına Seçilmesi

Hz. Muhammed vefat etti. Bu ansızın gelen ayrılık, bütün Müslümanların bilhassa Ashâb-ı Kirâm'ın gönüllerini hüzün ve eleme gark etti, zihinlerini perişan edip hayretler içinde bıraktı.

Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Benî Hâşim'le Ashâb-ı Kirâm'dan bazıları, Resulullah'ın yıkanması, kefenlenmesi ve defni ile meşguldü. Ensâr ise alelacele Benî Sâide Sakîfe'sinde toplanmış ve halife seçimi meselesini hararetle mevzu bahis etmişlerdi.

Ensâr'ın toplantı ve müzakeresinde henüz haberdar olmayan Hz. Ömer de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a, "Ya Ubeyde! Sen bu ümmetin güvenilirisin. Elini ver de sana biat edeyim" diyor, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ise ona, "Ya Ömer! Müslüman olduğun günden beri senden hatalı bir sözün çıktığını işitmemiştim. İşte şimdi işitiyorum. Hakkında, Resulullah'ın "Sânii's-İsneyn" buyurduğu kişi aramızda bulunurken bana hilafet teklif edilir mi?" diye cevap ve-

³ Sakîfe: Ensâr'ın mühim meseleleri görüşmek için toplandıkları üzeri damla örtülü yerdir.

riyordu. Zaten Muhacir'in çoğunluğu ile Ensâr'dan bir azınlık Useyd b. Hundayr'i, Benî Abdi Eşhel'in diğer üyeleri Hz. Ebû Bekr'in tarafına meylediyorlardı.

Ensâr'ın çoğunluğu hilafeti kendilerine mâl etmek için herkese arz olmuş olan hayretten istifade ederek derhal toplanıp müzâkere etmeye başladılar. Fakat Ensâr'ın bölünmüş olduğu iki büyük kabile Evs ile Hazrec'in aralarındaki ihtilaf ve eski husumet bu defa yine ortaya çıktı, hem de şiddetli bir şekilde zuhur etti. Hazrec'in lideri olan Sa'd b. Ubâde bu sırada hasta idi; yatağın içinde olduğu halde Benî Sâide Sakîfe'sine getirdiler. Sa'd oradakilere hitaben şu konuşmayı yaptı:

“Ey Ensâr! Cenab-ı hak sizin beldenizi gelen peygamberle şeref kazandırdıktan sonra İslam dini kuvvet kazandı. İlahi yardım ile Resulullah'a siz iman ettikten sonra, İslam dini günden güne yükselmeye başladı. İslam'ı koruma ve yüceltme sizin nasibiniz oldu. Allah, dinin yücelmesi için gaza ve cihada sizi memur etti. Sizin gayretli çalışmalarınızdır ki Arap kavmi, şirkin, zulüm ve azgınlığın bataklığından kurtuldu, iman ve irfan yoluna adım attı. Sizin keskin kılıçlarınızın sevgisiyledir ki Arap kabileleri, Resulullah'a isteyerek veya zorla itaat ettiler. Şu anda Resulullah -sizden razı ve hoşnut olduğu halde- bu fani dünyadan çekilmiş bulunuyor. Binaenaleyh müminlerin liderliğine, hilafet makamına belirlenecek olan kişinin hemen bu toplantıda seçilmesi elzem bir iştir. Eğer gevşeklik gösterilecek olursa bu büyük işe herkesin iştirak ve müdahaleye karşı çıkması muhtemeldir.”

Hazrec kabilesi Sa'd b. Ubâde'nin sözlerini tasvip ederek, “Ey Sa'd! İçimizde hilafet ve emirliğe senden daha layık kimse olmadığından, o yüce makama seni seçiyoruz,” dediler.

Evs kabilesine mensup olanlar hilafetin Hazrec kabilesine intikal edeceğini anlayınca Kureyş Muhacirlerin tarafına geçerek, “Kureyş Muhacirleri İslam'da öncelik, hicretin faziletinde, Resulullah'a akrabalık gibi her biri yüce bir şeref olan imtiyazlarını ileriye sürüp üstünlük davasına kalkıştırlarsa ne

cevap veririz?" diye karşılık verdiler. Bazıları "Bir emir sizden, bir emir bizden olsun deriz. Bu teklifimizde ittifak ve ısrar ederiz", görüşünü ortaya koyduysa da Sa'd b. Ubâde, "Bu görüş tasvip ve kabul edilmez," deyip reddetti. Bunun üzerine görüş ve sözlerde sertleşme meydana geldi. Herkes farklı bir fikir bildirmeye başladı. Sakîfe'de hazır bulunup da bu halin akıbetinin vehametini idrak eden Muğire b. Şube alelacele gitti, Hz. Ömer'i buldu. "Ey Ömer! Ensâr, Benî Sâide'nin Sakîfe'sinde halife seçimi meselesiyle meşgul oluyorlar. Eğer onlar kendi kendilerine hilafet makamına bir kişi seçip tayin edecek olurlarsa, aramızda savaş ve nifak çıkar. Böyle bir olaya meydan vermemek için acele tedbirler alınmalıdır" dedi. Hz. Ömer, Ensâr'ın bu teşebbüsünden haberdar olur olmaz, Hz. Ebû Bekr'i buldu ve olayları ona nakledip haber vererek hemen Benî Sâide Sakîfe'sine gitmek gerektiği uyarısında bulundu.

Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ömer, Ebû Ubeyde ve muhacirlerden bir zümreyi beraberlerine alıp Sakîfe'ye gittiler. Ensâr'dan Uveyym b. Sâide ile Muin b. Adiy de bunlara yolda rastlayıp katıldılar. Hz. Ebû Bekr yanındakilerle Sakîfe'ye geldiği zaman gördü ki bir adam yatağın içinde oturmuş, bir yastığa yaslanmış, bütün Ensâr onun etrafında bir daire oluşturarak ayakta durmuştu. Sürekli kendi fazilet ve meziyetlerinden bahsediyor ve hilafet makamına geçme davasında bulunuyordu. Hz. Ömer yanında bulunan birine yataкта oturan bu adam kimdir diye sordu. Ensâr'dan Sa'd b. Ubâde olduğunu anladı. Yolda gelirken Sakîfe'de toplantı yerinde söylemek üzere zihnen birçok tesirli söz ve konuşma hazırlamış olan Ömer, insanlara hitap etmek üzere ayağa kalktıysa da Hz. Ebû Bekr onu susturdu ve kalabalığın ortasına sokularak topluluğa hitaben, "Hz. Peygamber'in hasep ve neseb, yakın akrabalık ve aynı memlekette olmak itibarıyla Kureyş'ten olması onu, Arab'ın diğer kabilelerinin tümünün fevkine çıkarmıştır. Arap kabileleri Kureyş'ten başka hiçbir kabileye itaat edip boyun eğmezler. "İnsanlar Kureyş'e tabidir" ilkesince bütün âlem Kureyş'e tabidir. Bundan dolayı siz, Kureyşlilere haset ve muhalefet etmeyiniz. Ey Ensâr! Siz, Allah'ın kitabında kardeşlerimiz, İslam dininde ortağımız, halk içinde en sevgili dostlarımızıdır. Cenab-ı Hakk'ın ezeli tak-

dirine razı olunuz. Din kardeşlerinizle aranızdaki barış ve sükûneti ihlal etmeyiniz” dedi. Ensâr, “Biz muhacirlerden birinin hilafete oturmasını ancak şu şartla kabul ederiz: O vefat ettiğinde yerine Ensâr’dan biri seçilmeli ve bu usul dönüşümlü olarak ilanihaye devam etmeli. Öne sürdüğümüz bu şartta İslam için çok faydalar vardır. Muhacirlerden seçilen halife sevap yolundan saparsa, Ensâr’dan korkacağı için doğru yoldan ayrılamaz. Ensâr’dan seçilen halife de doğru yoldan dönmek isterse, muhacirlerden çekineceği için bunu gerçekleştiremez” dediler.

Ensâr’ın bu teklifi üzerine galeyana gelen Hz. Ömer derhal şu cevabı verd, “Allah’a yemin ederim ki hilafet hususunda hiç kimse bize muhalefete muktedir değildir. İhtilaf oluşturmaya kalkışanı hemen katlederiz. “Zü’r-re’y” (rey sahibi) lakaplı Hubâb b. Münzir el-Hazrecî ayağa kalktı ve muhacirlere hitaben şu sözleri söyledi, “Bir emir bizden, bir emir sizden seçilmedikçe hiç kimsenin emirliğini ve hilafetini kabul etmeyiz”. Hz. Ebû Bekr şöyle karşılık verdi, “Dediğin gibi olamaz. Hilafet ve emirlik biz Kureyşlilerin hakkıdır. Siz ancak bizim danıştığımız kimseler ve vezirlerimiz olursunuz”. Hubâb b. Münzir tekrar sert şekilde hitap etti, “Ey Ensâr! Zinhar Ebû Bekr’in bu sözlerini kabul etmeyiniz. İddianızda sebat ediniz. Hilafet ve hükümete daha hak sahibi sizsiniz. Ey Muhacirler! Bizim son sözümüz şudur: Bir emir bizden, bir emir sizden. İşte, size teklif ediyorum, isterseniz meydana çıkınız, savaşalım. Bu meseleyi artık sonlandıralım.” Hz. Ömer cevap verdi, “Bir memlekette iki hükümdar olamayacağı gibi, bir hilafet makamında da iki halife bulunamaz. Resul-i Ekrem kabilenize mensup olmadığı için Arap kabileleri sizin hilafet ve emirliğinizi asla kabul etmez.” Hubâb dedi ki, “Bizim hilafeti iddia etmemiz size haset ettiğimizden dolayı değildir. Yalnız korkuyoruz ki babalarını, kardeşlerini, evlatlarını katlettiğimiz Kureyşlilerin yönetimi altına girecek olursak bizden intikam almaya kalkarlar. Hz. Ömer heyecanlı bir tavır ile, “Evet, hilafet, babalarını, kardeşlerini, evlatlarını öldürdüğü kavimde kuvvetlenecek. Gücün yetiyorsa mani ol” dedi. Hz. Ömer ile Hubâb b. Münzir arasında hararetli sözlü atışmalar başladı. Pek ağır sözler söylendi. Herkes ayaklandı, heyecan ve galeyan son dereceye geldi. Hemen kanlı bir

çatışma çıkmak üzereydi. Bu arbede esnasında yatağındaki Sa'd b. Ubâde ayaklar altında kalınca Hazreclerden biri, "Sa'd b. Ubâde'yi öldürüyorsunuz!" diye seslendi. Hz. Ömer, "O şer ve fitne sahibini Allah öldürsün" diye haykırdı. Bu korkunç hal ve vaziyete artık son vermenin zamanı gelmiş olduğuna karar veren Hz. Ebû Bekr şu sözleri söyledi, "Ey Ensâr topluluğu! Yüce Allah'ın adına yemin ederim ki, akabe gecesinde biat ettiğiniz zaman Hz. Peygamberin size teklif ettiği şartlardan biri de hilafet ve idare hususunda ona layık olan kişi ile niza ve muhalefete kalkışmamanız değil miydi?"

Evs kabilesine mensup olan Ensâr, Hz. Ebû Bekr'i tasdik ettiler. Fakat Hazrec kabilesinin ekseriyeti, reisleri olan Sa'd b. Ubâde'yi reddettiler. Evs kabilesinden Zeyd b. Sâbit ayağa kalktı ve şu sözleri söyledi, "Resulullah, muhacirlerdendir. Onun halifesi de muhacirlerden olması lazımdır. Biz Resulün Ensâr'ı idik. Kavminin de Ensâr'ı olmalıyız. Ey Ensâr! Muhacirlere biat ediniz". Hz. Ebû Bekr Zeyd b. Sâbit'e "Cenab-ı Allah sana hayırla muamele etsin" diyerek Hz. Ömer'le Hz. Ebû Ubeyde'nin ellerini tuttu, "Ben bu kişilerin ikisini de hilafet ve emirliğe layık buluyorum. Hangisine isterseniz biat ediniz" dedi. Hazrecli Hubâb b. Münzir, tekrar söze başlayarak "İçinizdeki develerin kaşındıkları ağaçtan faydalandıkları gibi, reyinden istifade edilecek biri varsa o da benim. Ey Kureyş! Tartışma ve konuşmayı uzatmayalım. Bir emir bizden, bir emir sizden" diye görüşünde ısrar edince vaziyet bir kat daha şiddetlendi. Hemen Ebû Ubeyde b. Cerrâh, "Ey Ensâr! Allah'tan korkunuz. Başlangıçta İslam'ı kuvvetlendiren ve yardım bahşeden sizdiniz. Şimdi de İslam'ı tebdil ve tağyir edenlerin birincisi siz olmayınız" sözleriyle Ensâr'ı hak ve hakikati teslime davet eyledi. Onun arkasından Beşîr b. Sa'd ayağa kalktı ve dedi ki, "Ey Ensâr Topluluğu! Resul-i Ekrem Kureyş'tendir. Bundan dolayı, hilafet ve emirliğe daha çok hak eden kabile de Hz. Peygamber'in mensup olduğu Kureyş kabilesidir. Bizim şimdiye kadar yaptığımız fedakârlıklar, hep Allah ve Resulü'nün rızasını elde etmek içindi. Şimdi de Allah ve Resulü'nün rıza dairesine tecavüzle, Kureyş'in hukukunu gasp etmeye kalkmayalım".

Düşmanlık ve ortaya çıkan bu şiddetli atışmalar uzayıp gitmekteyken hilafet Ensâr'da olduğu takdirde, Evs ile Hazrec arasında kanlı bir mücadele çıkma ihtimalini göz önüne alanlardan Üseyd b. Hudayr ile Bişr b. Sa'd, Hz. Ebû Bekr'e biat etmek için ayağa kalktılar. Lakin Hz. Ömer onlardan önce davranarak "Ey Ebû Bekr! Sana biat edeceğim elini uzat", dedi.

Hiz. Ebû Bekr'de elini uzattı. Evvela Hz. Ömer sonra Üseyd b. Hudayr ile Bişr b. Sa'd ona biat ettiler. Bu sırada Medine'ye gelip Sakîfe'nin civarındaki sokaklarda yoğun bir kalabalık oluşturan, Benî Eslem'in de Hz. Ebû Bekr'in hilafetini kabul etmesi, Hz. Ömer'in Sakîfe'de bulunanlar üzerindeki zorlayıcı tesirleri bir kat daha güçlendirerek hiç kimsede itiraza mecal bırakmadı. Sakîfe'de de bulunan Muhacir ve Ensâr hepsi birden Hz. Ebû Bekr'e biat ettiler. Hz. Ömer diyor ki, "Benî Eslem'in Sakîfe'ye gelmesine kadar hilafet seçimi meselesinin neticesinden şüphe ediyordum. Fakat onların geldiğini gördüğüm gibi hilafetin Hz. Ebû Bekr'in sorumluluğunda karar kılınacağına güvendim ve kanaat getirdim."⁴

Esasen Resulullah'ın ashabından Benî Sâide Sakîfe'sinde toplanan küçük bir zümrenin fikir ve toplantısıyla Hz. Ebû Bekr'in hilafet makamına seçilmesine henüz tamamıyla kesinlik kazanmış nazarıyla bakılamazdı. Çünkü bir taraftan Ensâr'dan bir zümre, Arap kabileleri içinde en medeni ve en aydın bir kabile olan ve öteden beri Kâbe'nin koruyucusu olmaları cihetiyle Arap Yarımadası'ndaki kabilelerin çoğunun manevi başkanlığını üstlenmiş bulunan Kureyş kabilesi dururken Ensâr'dan halife seçme ve tayin etmenin kusura olacağını düşünmeyerek, yalnız kılıçlarıyla İslam'a fedakârca hizmetleri ileri sürerek Sa'd b. Ubâde'nin halife seçimi hususunu halihazırda ilan ediyorlardı.

Bir taraftan Hz. Ömer'in de dâhil olduğu Ashâb-ı Kirâm'ın bazısı hilafeti Kureyş kabilesine tahsis etmekle beraber Kureyş içinde şahsi üstün meziyet ve faziletlere sahip kişinin seçilmesi fikrindeydiler.

⁴ Tarih-i Taberî.

Bir taraftan da Kureyş kabilesinin en yüce kolu ve Resul-i Ekrem'in en yakın akrabası olmaları nedeniyle halifenin Benî Hâşim'den seçilmesini arzu eden Kureyşliler Hz. Ali'ye biat etmek istiyorlardı.

Sa'd b. Ubâde'nin taraftarı hemen hemen kalmamış olduğundan, Hz. Ebû Bekr'in seçilmesi meselesine en kuvvetli itiraz Benî Hâşim tarafından geliyordu. Bunlar diyorlardı ki, "Ali b. Ebî Tâlib, Zübeyr b. Avvâm, Abbas b. Ebî Tâlib gibi ahabın büyüklerinin dâhil olmadığı bir seçim şurası Hz. Peygamberi halifesi hakkında nasıl karar verebilir?"

Sakîfe'de bulunanlar ise bu itiraza şöyle cevap veriyordu "Evet, halife seçimi hususunda, Benî Hâşim'in de görüş ve onayını almak bu aşamada elzemdi. Fakat Ensâr'ın aniden Sakîfe'de toplanarak halife seçimine kalkmaları, Ashâb-ı Kirâm'ın çoğunluğunun bir araya toplanıp bu mühim mesele hakkında, derin ve etraflıca bir şekilde müzakere etmelerine vakit bırakmadı. Eğer alelacele Sakîfe'ye gidilmeyip de Hz. Ebû Bekr halife seçtirilememiş olsaydı, Ensâr halifeyi kendilerinden seçeceklerdi. Bu da Arap kabileleri arasında tefrika çıkmasına sebep olacak ve vahim ihtilaller zuhur edecekti. Niçin Benî Hâşim de bizim gibi Sakîfe'de bulunmadılar?"

Benî Hâşim, Sakîfe bulunanlar tarafından dile getirilen bu itiraza itibar etmeyerek, Hz. Ali'nin hilafeti hususunda ısrar ediyorlardı. Hatta Hz. Abbas, Hz. Ali'ye: Ben sana biat edeyim, beni müteakiben insanlar da sana biat eder" dediyse de Hz. Ali, Müslümanlar arasında fitne ortaya çıkmasından çekinerek kabul etmedi. Bununla birlikte, Zübeyr b. Avvâm yine Hz. Ali'nin hilafeti hususunda ısrar etmeye devam ediyordu ve Hz. Ali'ye biat edilmedikçe kılıcını kınına koymam diyordu. Bu sözleri duyan Hz. Ömer son derecede öfkelenerek "Hz. Ebû Bekr'e biat eden kişiler artık geriye dönemez! Zübeyr'in kılıcını elinden alın ve taşa çalıp parçalayın" dedi.

İşte bu sebeplerle Hz. Ali de Hz. Ebû Bekr de müşkil bir durum ve konumda bulunuyorlardı. Hz. Ali, Müslümanların çıkarlarına zarar vereceği endişe ve çekincesiyle fiili teşebbüsten sakınıyor ve taraftarlarının ısrar ve gale-

yanı karşısında sükûn ve itidali muhafaza ediyordu. Fakat halkın böyle heyecan ve galeyan içinde bulunduğu bir sırada kendisinin sessizce bir köşede inzivaya çekilip biat etmemesi ve taraftarlarının da bu konuda kendisine takip etmeleri zihinleri kurcalamaktaydı.

Bir müddet sabrederek beklemiş olan Hz. Ebû Bekr, artık bu halin daha çok devam etmesine, zemin ve zaman bakımından müsaade olmadığını gördüğünden, mevcut ihtilafın giderilmesi ve kaldırılması yollarını aramaya başladı.

Hz. Ebû Bekr, önce Hz. Ömer ile özel istişare ettikten sonra Hz. Ali ile birinin aracılığıyla görüştü.⁵ Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer bu özel görüşmeye Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı davet ettiler. Hz. Ebû Bekr, Ebû Ubeyde'ye hitaben, "Ey Ubeyde! Senin nasihatların ne bereketlidir. Senin yüzünde hayır nasıl aşikârdır! Resulullah'ın katındaki mertebene gıpta edilir. Bir toplantıda Resulullah senin hakkında "Ebû Ubeyde bu ümmetin emindir" buyurdu. Cenab-ı Hak pek çok defa İslam'ı seninle aziz kıldı. Fesat ve fitneyi senin vasıtanla sakinleştirdi ve söndürdü. Sen daima dine sığınak, müminlere ruh, kardeşlerine yardımcı oldun. Seni mühim bir mesele için davet ettim. Öyle mühim bir mesele ki terk ve ihmal edilirse, sonunda bin türlü tehlikeler var. Bundan dolayı vakit geçirilmeden düzeltilmesi gerekir. Ey İbn Cerrâh! İslam'ın bedenindeki bu yara senin meylin, senin merhamet ve yumuşak huyluluğunla tedavi olunmaz ve bu yılanın zehri senin efsununla defolunmazsa, ümitsizlik ve gevşeklik, ilgisizlik her tarafı istila eder, elem ve ızdırabı şiddetli olur. Sonra daha acı ve güç ilaçlara ihtiyaç duyulur. Bu mühim meselenin senin elinle bitirilmesini arzu ederim. Ey Ubeyde! Allah için, Resulullah için her türlü gayrette, hataya müsaade etme. Bu işte akıllıca ve nezaketle davran. Allah senin koruyucun, himaye edicin ve yardımcındır. Hz. Ali'ye git, mütevazice konuş ve

⁵ Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ali arasında meydana gelmiş olan bu gizli konuşmanın, Muhyiddîn-i Arabî'nin Muhadaratü'l-Ebrar ve Müsamereti'l-Ahyar isimli eseriyile, Hamid Amadî'nin tercümesinden, Ebû Ubeyde bin Cerrâh ismindeki eserinden, alınmış olup, nakleden, Cevdet Paşa'dan kısaltılarak alınmıştır.

hatırında tut ki o, Ebû Tâlib'in sülalesidir. Onun, dün kaybettiğimiz zat Hz. Peygamber indindeki mertebesinde şüphe yoktur. Ona deki: Deniz tehlikeli, kara korkulu, hava boz renkli, gece karanlık, gök açık, yer çıplaktır. Çıkmak engelli, inmek zor, hak merhameti ve şefkati celp edici; batıl, öfke ve şiddeti gerektirir; haset, helakın sebebi, kibir, şer ve düşmanlığa götürür.⁶ Şeytan, İslam ümmeti arasına ayrılık ve düşmanlık sokmaya çalışıyor, fısk-ı fücur yolunda vesvese verir, insanı aldatır, kötü kimseleri ümide düşürür. Hz. Âdem zamanından beri usul ve âdeti budur. Kimse ondan kurtulamaz, meğerki hak üzerine dişini sıkıp dursun. Dünyaya ehemmiyet vermesin. Allah'ın ve dünyanın düşmanı olan şeytanın tepesine şiddetle ve ciddi basın ve özellikle Allah'ın rızasını tahsil etmeye kalbini adasın. Şimdi fayda verecek bir söz lazım, zira sükut zarar verdi, neticesinde korkuldu. Sana kaybolan hayvanı yediren, seni irşat etmiş olur. Sana sıkıntı vererek sevgi beyan eden, samimi dostluk eder. Seninle birlikte kalmayı seçen, sana iyilik eder. Zihninden geçen nedir? Ona kalben meylediyorsun, göz ucuyla dikkatli bakıyorsun, içini çekiyorsun. Fakat dilin söylemiyor. Açıkça söyledikten sonra söylemek var mı? İzahtan sonra belirsizlik olur mu? İslam dininden başka din, Kur'ân-ı Kerim'in içindeki ahlaktan başka ahlak, nübüvvet mesleğinden başka doğru meslek var mı? Benim gibi adama pusudan hücum edilir mi? Yoksa senin gibi bir kişiye geniş meydan dar ve kapanık, gözüne aydınlık olan ay donuk görünür mü? Ortada bu kokular nedir? Karışık sözler ve üst perdeden sesler nedir? Allah ve Resulü'nün davetine icabetimizi, Allah rızası için hicret, Resullulah'a nureset yolunda vatanlarımızdan çıkışımızı, evlatlarımızdan, mallarımızdan, sevdiklerimizden ayırdığımızı sen pek ala bilirsin. Ne murat olunuyor? Neye nida kılınıyor? Sen kemale erdin, menzil-i maksuda eriştin. Şimdi kadrin meçhul, faziletin inkâr edilmiş değildir. Ama biz o vakitler dağları yerinden kaldıracak, insanın alnındaki saçları ağartacak, korkunç haller içine düşüp derin yerlerine dalarak, dalgalarına binerek, acı sularını içer, kapalı yerlerini açar,

⁶ Yani icma-i ümmet hilafetin yararına, hükmü zahiridir. Ümmeti Muhammed'e sapkınlık üzere toplanmak olmaz. İcmada ayrılmakta tehlike vardır. Ondan başka doğru yol yoktur.

temelini kuvvetlendirir, kuyusunun iplerini bükerek. Hâlbuki gözler hasetle, burunlar kir ile doluydu, göğüsler öfke ile alevlenir, boyunlar övünme ile uzanır, bıçaklar hile ile bilenir, yeryüzü korkudan titrerdi. Akşam olunca sabaha, sabah oluna akşama çıkacağımızdan ümit var değildik. Ölümü gözümüze almadıkça kimseyi müdafaa edemezdik. Nice kederler yutmadıkça bir eğriyi doğrultmak mümkün olmazdı. Bu hallerin her birinde babalarımızı, analarımızı, dayılarımızı, amcalarımızı, az çok bütün mal ve sahip olduklarımızı, güzel hatırla, kararlı bir kalple, güleryüz ve tatlı sözle Resulullah’a feda ederdik. Fikrin parlak, lisanın fasih, tavırların övülmüştür. Senin övülecek özelliklerine dair daha çok söylenecek sözler vardır. Şimdi Cenab-ı Hak seni kemal mertebesine erdirmiş, seni hayır kaynağı kılmış, muradını önüne koymuştur. Senin istediğini ben ilimden söylerim: Vakte muntazır ol, kollarını sıva, böyle bir yerde ilişip durma ve yan çizip de sana gelen kimseye yüz buruşturma. Bu iş henüz taze meyve gibidir, çabuk çürümeye yüz tutmasın diye zihinlerde keder var.

Sen bu ümmetin ekmeğine katık gibisin, ısrar edip de kurtlanma; bu ümmetin keskin kılıcısın, eğrilip de kesmez olma; bu ümmetin tatlı suyunun, acıyıp da bozulma. Vallahi ben bu işi Resullulah’a sordum, böyle cevap verdi: Ey Ebû Bekr! Bu iş⁷ ona Tâlib olmayanındır, onu isteyip de onun için müdafaa edenin değildir, ona küçüklük gösterenindir, kibirlenen ve büyülenenin değildir. Bu, onundur ki ona bu senindir denilir; bu benimdir diyenin değildir, buyurdu.

Allah bilir ki Resulullah damatlık hususunda benimle meşveret edince, ‘Gözünüzün önünde bulduğuşa ikisini de bereket ve nimet kuşatır’ dedim. Daha çok sözler söyledim. Senin damatlığını destekledim. Benim bunda özel bir maksadım yoktu, senin yerine başkalarının kokusu gelirken, ben senin hakkında dediğimi dedim. Benim o muamelem, senin şimdi benim hakkımda olan muamelenden daha hayırlıydı. İtimat et ki hilafet işinde Resulullah sana

⁷ Yani hilafet.

üstü kapalı şeyler söylediye, senden başkasına da öyle imalar etmiştir. Senin hakkında bir şey söylediye, başkasının hakkında da sükût etmemiştir. Eğer zihninde bir şüphe ve tereddüt varsa gel! Sahabenin hükmü razı olunandır, doğrudur, haktır, itaat edilir. Resullullah, bu cemaatten hoşnut ve haklarında şefkatli, sevinçleriyle mutlu, kederleriyle dertli olduğu halde ahiret âlemine göçtü. Bilmez misin ki Resul-i Ekrem, ashap ve dostlarından, akraba ve arkadaşlarından, her birini bir faziletle seçkin, bir meziyetle üstün, bir özellikle eşsiz kılarak bıraktı. Eğer her tarafta ümmeti başına toplansa, güzel idarelerinden aciz kalmaz ve bu konuda vezir ve yardımcıya muhtaç olmazdı.

Resulullah, bu ümmeti başıboş ve perişan, batıla tutkun, haktan gafil, bakıcısı, edicisi yok mu bıraktı sanırsın? Vallahi öyle değil, Rab Teâla Hazretlerine müştak olup da onun dergah-ı rızasına, azimeti niyaz etmeden, alametleri ortaya koyarak yolları temin, durakları, su yerlerini kolayca tayin etti.

Allah'ın izniyle şirkin dimağını kırdı ve nifakın yüzünü yandı. Allah için fitnenin burnunu kesti, Allah'ın yardımıyla şeytanın yüzüne tükürdü. O ilahi emirleri ilan etti. Bundan sonra işte Ensâr ve Muhacirler senin yanında, seninle bir yerde, bir beldededir. Eğer onlar benim sana biat etmemi isterlerse ve benim yanımda sana işaret ederlerse, ben elimi senin elinin üzerine koyar ve sana biat ederim. Eğer başka türlü olursa, sen de Müslümanların girdiği yola gir ve onların biat ettiğine biat et. Onların işlerine yardımcı ol, muğlak işlerini aç, yollarını şaşırانları irşat et ve azgınlarını men et. Çünkü Allah iyilik üzerine yardımlaşmayı emretmiştir. Hemen hak üzerine yardımlaşmaya hazırlan ve bırak bizi kinden arınmış göğüsler ile şu dünya diyarlarını nihayete erdirelim. Düşmanlıktan salim gönüller ile Allah'a kavuşalım. Bundan sonra pek zayıftır. Onlara acı ve onlar hakkında mülayim ol. Kendine bizim yüzümüzden zahmet verme ve fitne kapısını kapalı bırak. Artık ne dedikodu eden var ne de kınayan; yalnız işin arkasını kovalayan var. Allah-u Teala bizim dediğimize şahittir. Bulduğumuz durumu da nazırdır”.

Ebû Ubeyde, Hz. Ebû Bekr'den bu talimatı alıp kalkarken Hz. Ömer ona, “Biraz kapıda bekle, sana daha söyleyeceklerim var” dedikten sonra Ebû

Ubeyde kapıda biraz bekledi. Kısa bir zaman sonra Hz. Ömer yüzünde öfke belirgin bir vaziyetteyken çıkıp ona şu sözleri söyledi, “Ey Ubeyde! Hz. Ali’ye de ki: Uyku aslı olmayan hayalleri gösteren bir durumdur. Husumet savaşa yol açan bir durumdur. Heva ve heves işin sonunu hesaplamamaktan ibarettir. Her birimizin bilinen bir makamı, hak yayılmış veya taksim olunmuştur. Haber açık ya da gizli olur. En temiz kimse, kaçanı yakınlaştıran ve uzak kalanın taltif eden, herkesi mizanıyla tartan, hayrı ayana karıştırmayan⁸ adamdır. Müphemle karışık marifette, cehalete harcanmış olan ilimde hayır yoktur. Biz yarasından gocunan develer gibi değiliz. Her kızgın şeyin ateşi, her selin bir kararı vardır. Bu cemaatin sükutü, acizliğinden değildir. Bu sözler de korkudan değildir. Allah, Hz. Muhammed’le her büyüklenenin burnunu, her zorbanın belini kırdı. Her yalancının dilini kesti. Haktan sonra sapkınlıktan başka ne var? Bu büyüklenme ve kibir nedir? Resul-i Ekrem ahirete göçtü. Hilafet ve emirlik ise kapalı ve asılı kaldı. Kimseye has kılınmamıştır. Resullullah senin hakkında açık bir şey buyurmadı. Bizlerse Fars ve Rum gibi bir zorba devlete tabi değiliz. Belki hak ve doğruluk ile hidayete erip metin kalbi, güçlü bileği, nusretli eli, görücü gözü olan bir ümmet arasındayız. Nübüvvet nuru ve risaletle aydınlanırsınız. Hikmet meyvesi ve hürriyetle faydalanırsınız. Nimetin unvanı ve haramdan kaçınma gölgesindeyiz. Zanneder misin ki Hz. Ebû Bekr, bu ümmete, cebr ve hile ederek sıçrayıp da hilafet ve emirliği kaptı. Zanneder misin ki Hz. Ebû Bekr, bu ümmetin şuurunu çalıp gözlerini bağladı, düğümünü çözdü, akıllarını bozdu, sularını batırdı, onları yoldan çıkardı, sapkınlığa düşürdü, helak yoluna götürdü, gündüzlerini geceye, vezinlerini kileye, uyanıklıklarını uykuya, barışlarını fesada çevirdi. Eğer öyle olsa onun sihri açık hilesi sağlam demek olur.

Allah hakkı için öyle değil. Öyle olsa bunu hangi atlı ve piyade ile hangi kargı ve kılıç, nasıl kuvvet ve sanatla, hangi zahire ve mühimmat, hangi aile ve şiddet, hangi kabile ve aşiret, nasıl güç ve kudretle yaptı? Doğrusu Hz. Ebû Bekr bilinir ki, olduğu gibi aziz ve âlicenap bir kişidir. Hilafete kuvvetle ya da

⁸ Her işittiğine inanmayan.

başka bir suretle ulaşmadı. Vallahi o nazlandı. Hilafet ona meftun oldu; o çekindi, hilafet ona sarıldı. Bu bir bağış ve inayettir ki, Cenab-ı Hak ona ihsan buyurdu ve bir nimettir ki, şükrünü Allah-u Teala ona vacip kıldı. Onun emirliğiyle bu ümmet de Allah'ın lütfuna mazhar oldu. Resulullah'ın saadet günlerinde, bu kutlu saadet onun başında dolaştı. Fakat o, buna iltifat etmez, vakitini gözetmezdi. Allah mahlukatını en iyi bilen ve kullarına en çok merhamet edendir. Haklarında hayırlısını seçer. Senin de nübüvvet ve risalete biatin, hikmet meydanında makamın meçhul değildir. Allah'ın sana verdiği ilimde hakkın inkâr olunmaz. Fakat senin omuzundan büyük omuzla ve senin yakınlığından daha çok yakınlık ile senin sıkletinden yüce sen ile ve cahiliye zamanında İslam ahdi ve şeriatında, senin nasibin olmayan ve adın hatırlanmayan olaylarda liderlik ve reislikle, sana zahmet gelen var. Etrafındakilerin⁹ gümbürdemelerini dinlemekten kendini mazur görürsen, Hz. Ebû Bekr'den gizli tutmayacağımız, yumuşak sözleri işittiğin zaman, bizi de mazur gör. Eğer, onların sözlerine bakıp duracak olursan, muhakkaktır ki sana o sözleri unutturacak ve bu sözleri düşünmeye meydan vermeyecek durumlar ortaya çıkar. İsmi açıkça belirtmediğimiz kişi lehinde ve aleyhinde olan, fikirlerimizi bilse susmazdı ve sen de onu mahrum kabul etmezdin.

Ama Hz. Ebû Bekr, Resul-i Ekrem'in sevda-ü kalbi,¹⁰ sırdaşı, hüzn ve hederlerin ortağı, kıymetlisi ve yolunu gözlediği idi. Bu da tüm Muhacir ve Ensâr'ın huzurunda olup şöhreti delillerden müstağnidir. Allah için doğrusunu söyleyelim: Sen yakınlıkta Resulullah'a akrabasın. Fakat Hz. Ebû Bekr mertebeye akrabadır. Akrabalık etle kandır. Mertebeye yakınlık ise ruh ile nefistir. Bu ise büyük bir farktır. Müminler onu bilerek bu konuda ittifak etmişlerdir. Onda şüphe edersen, bunda şüphe etme ki, Allah'ın rızası cemaatle, itaat ehliyledir. Bana yarın, sana bugün hayırlı, yarın faydalı olan hale gir, boğazında eğleşen şeyi çıkar at. Eğer ömür uzun ve ecel müsait olursa onu

⁹ Zübeyr b. Avvam ile arkadaşlarına gönderme.

¹⁰ Kalbin ortasında varlığı kabul edilen siyah nokta. Kalbdeki bu nokta: Kâfirler ve Allaha isyan edenler için şekavet ve günah, mü'minler için ise: Basiret ve idrak mahalli olarak bilinir. (ed.)

içeceksin. Siner sinmez yiyeceksin ve hoş nahoş içeceksin ama öyle bir vakitte yiyip içeceksin ki sana hususiyeti olanlardan başka sözünü reddeden olmayacak. Senin derini emerek ve kanatlarının uçlarını keserek, senin yolunu takip ederek, sana tamah edenlerden başka tabi olan bulunmayacak. Bizim hakkımızda ve senin hakkında, Cenabı Hakkın bir sürü hikmeti var ki bunu ancak o biliyor ve bunun bir sonu var ki rahat ve kederli vakitlerde, yardım ve himmet ancak ondan ümit edilir. Allah, velidir, hamîddir, gafurdur, vedûdur.

Ebû Ubeyde, Hz. Ömer'in bu tebliğ ettiklerini de alarak Hz. Ebû Bekr'in evinden çıktı. İşin güçlük ve nezaketini düşünüp derin düşüncelere dalarak Hz. Ali'nin ikametgâhına gitti. Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ömer'den aldığı sözleri ona tamamıyla tebliğ etti. Hz. Ali dikkatle dinledi. O sözlerin tesirleri ta iliğine işledi. Tesir derecesini beyan etmek üzere dedi ki:

حلت معلوت وولت مخروطة حل لا حليت انعس ان اقول لعا

Boynunu damgalı deve çöktü. İnce boyunlu deve kaçtı. Haydi, hayırsız gelmez ol! Ona, Allah belasını versin demektense Allah hayırlar versin demek evladır.

احدي لاياليك قهيسي

هديي لاتنعم الليله با

Sayıllı gecelerden biridir.

Yürü hadi, dur otur yok bu gece.

Bu atasözlerini söyledikten sonra, "Evet, Ey Ebû Ubeyde! Bu sözler hep kavmin gönüllerinden gizli mi? Düşünüp de böyle manaları çıkarıyorlar?" deyince Ebû Ubeyde, "Bende cevap yoktur. Ben ancak dince olan borcu ödeyici, İslam'ın söküğünü dikici, ümmetin gediğini set ediciyim. Burasını Allah bilir. Heyecanlı kalbim ve gönül yaram ona işaret eder" dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali şu sözleri söyledi, "Bu evin bir bucağında oturmuşum, hilafeti talep, emr-i marufu inkâr veyahut bir Müslümanı itap için değildir. Belki Resulullah'ın firakı beni çarptı ve öyle beyhude etti ki ondan sonra hangi cemiyette bulunduysam derdimi tazeledi, hüznün ve kederimi kat kat eyledi. Ona kavuşmak arzusu bana yeter ve başka şeye tamah etmekten beni ihtiyaç bırakmaz. Allah bilir ki Kitabullah ile meşguldüm. Parça parça olanlarını topluyordum. Amelini Allah'a ihlas ve işini onun ilim ve iradesine teslim edenlere, hazırlamış olan sevaba nail olmak ümidiyle Kitabullah'a bakıyorum. Bununla beraber, aleyhimde bir ittifakın olduğunu benim için sevk edilen hakka mani olduğunu bilmedim. Mademki benim yüzümden tellal tutulmuş, meclis toplanmış, artık Müslümanlardan bir ferde fenalık edene merhaba yok. Gönülde kelim var. Eğer söz ve yemin eski olmasa, öfkemi serçe parmağım ve adsız parmağımla açığa vururdum. Ayaklarımın altı ve başımın tepesiyle engin yerine dalardım. Fakat Rabbime kavuşuncaya dek ağzımı açmam, davamı Allah'ın huzurunda görürüm. Yarın sabah sizin cemaatinize giderim ve arkadaşınıza biat ederim. Beni mahzun, sizi memnun eden hale dahi sabrederim. Ta ki kaderin hükmü yerini bulsun. Allah her şeye şahittir".

Ebû Ubeyde, diyor ki, "Bunun üzerine tekrar Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in yanına geldim. Acı tatlı ne işittim ise hepsini onlara söyledim. Yarın Hz. Ali'nin geleceğini haber verdim. Hz. Ali mescide geldi, cemaati yarıp geçerek Hz. Ebû Bekr'in yanına vardı, biat etti, güzel söyledi ve vakar ile oturdu".

O zaman Hz. Ebû Bekr Hz. Ali'ye hitaben, "Sen bizce aziz ve kerimsin, öfke halinde Allah'tan korkarsın, rıza halinde dahi ümitvâr olursun. Ne mutlu o kişiye ki, Allah'ın ihsan ettiği fazilet ile yetinir. Ben emirliği istiyordum değilim, ne açık ne gizli Allah'tan onu istedim. Fakat fitne ortaya çıkar diye korku ve dehşet gelince çaresiz kabul ettim. Emirlikte rahatım yok. Bana büyük bir buyruk verildi ki ona güç ve kudretim yok. Meğer Allah kuvvet vere. Benim sırtıma yükletilen ağır yükü, Allah senin sırtından indirdi. Biz sana muhtacız. Senin faziletlerini biliyoruz. Her durumda Allah'ın rızasını umarız" demiş ve

aralarındaki soğukluk giderilmiştir. Yine Ebû Ubeyde diyor ki, “Hz. Ali izin isteyerek kalktı. Hz. Ömer hürmetle onu uğurlarken, Hz. Ali ona dedi ki: ‘Şimdiye kadar gelmeyişim, emirinizi kabul etmeyişimden ve şimdi gelmiş olmam da korkumdan değildir. Ben sözümü ciddi söylerim. Gözümün gör­düğü, ayağımın bastığı, yayımın çekildiği, okumun düştüğü yeri bilirim. Fakat bela üzerine bela hakkında Allah’a itimat ederek atımın gemini tuttum’. Hz. Ömer bu sözleri dinledikten sonra dedi ki: ‘Konuyu uzatma, sözü dağıtma, cemaatimizin durumu malum. Biz bir kavimiz ki, çakmağı çakarsak ateş çıkarırız. Kuyuya inerek kovayı kaldıracak kadar doldururuz. Dilersek ıslah ederiz. Senin atasözlerini işittim. İstersem bende senin sözlerinin üzerine birtakım sözler söylerim ki işittiğinde pişman olursun. Hem demişsin ki: Resulullah’ın firakı beni çarptı, onun için bir evin köşesinde oturdum. Resulullah’ın firakı ağır ve büyüktür. Zira alakasız sözlerle cemaate ayrılığa düşürmemek ve neticesinde şeytanın hilesinden korkulan durumlarda tedbirli olmak da musibete uğrayan kişinin vazifelerindedir. Şu etrafımızdaki Arap bir sabah üzerimize hücum etse akşama kalmayız. Ve demişsin ki: Resulullah’a kavuşmanın şiddetli isteği, başka şeye tamah etmekten insanı sakındırır. Şimdi onun şeriatına yardım ve bu konuda Allah’ın o emrini tutanlara destek dahi, ona kavuşmanın gereğidir. Demişsin ki: Allah’ın ahdiyle meşguldüm. Allah’ın kullarına nasihat ve yaratılmışlara merhamet dahi, Allah’ın ahdinin gereğidir. Bir de aleyhinde bir ittifakın varlığından ve senin hakkının engellendiğinden bahsetmişsin. Hangi ittifak senin aleyhinde var olmuş ve hangi hakkın gizlenmiş? Dün Ensâr’ın ne dedikleri ve ne yaptıkları biliyorsundur. Senin adını andılar mı? Veya sana dair bir işarette bulundular mı? İşte Muhacirler burada senin seçilmeni söyleyen veyahut zihninde aklından geçiren kimdir? İnsanlar senin için hak yoldan saptılar mı? Senin hakkında cehaletle Allah’ı ve resulünü sattılar mı zannediyorsun? Fakat sen uzlet ettin, vahye ve melekle müşavereyi beklersin. Bu ise öyle iştir ki Allah-u Teâlâ, onu efendimiz Hz. Muhammed’den sonra dürüp kaldırdı. Hilafet işini, düğümlenmiş kamyş yapraklarıyla örtülmüş, çözülmesi kolay bir iş mi sanıyorsun? Öyle de-

ğil. Vallahi orman kaplamış, ağaçlar yapraklanmış: hep acemiler fasih, zayıflar semiz, ahmaklar zeki, dikenler hoş kokulu olmuştur. En garibi şudur ki önceki söz ve konuşmalarımız olmasa, öfkemi açığa vururdum demişsin. Ya İslam dini, din ehlinden birine, kendi eliyle ve diliyle öfkeyi açığa vurmaya izin verdi mi? Bu bir cahiliye âdetidir ki Allah onu kökünden kaldırdı. İnsanları onun mazeretinden kurtardı. Onu rahmete, delil ve burhana tebdil etti. Ben artık ağzımı açmam demişsin, Allah'tan korkarak onun rızasını seçen dilini tutar, ağzını kapar, hayırlı işlere yönelir'.

Hız. Ömer'in bu sözleri üzerine Hız. Ali dedi ki: 'Vallahi yaptığımı bozmak için yapmadım ve dönmek niyetiyle ikrar etmedim. Allah indinde alışverişte en fazla zarar gören, nifakı seçen ikilik isteyendir. Her belada ancak Allah ile teselli olunur, her hadisede ancak Allah'a tevekkül edilir. Ey Ebû Hafsa! Artık müsterih olarak dön, meclisine git. İşittiğinin ve söylediğinin haricinde Allah'ın destek ve yardımıyla arkaya kuvvet verecek, ülfeti toplayacak, külfeti kaldıracak hallerden başka bir şey yoktur'. Hız. Ali'nin bu sözleri üzerine, Hız. Ömer dönüp toplantıya döndü. Hâşimiler de biat etti, ihtilaf giderildi. Hız. Ebû Bekr'in hilafeti hakkında ümmetin ittifak sağlanmış oldu".

Ebû Ubeyde diyor ki, "Resullulah'ın vefatından sonra, başıma gelen halilerin en zor olanı buydu". (Muhyiddîn-i Arabî Muhâdarât-ül-Ebrâr: Nakleden Cevdet Paşa.)

İşte, İslam'ın ve hidayetinin en yüksek noktasında her biri ışık saçan bir yıldız olan sahabe arasında ihtilaftan meydana gelen çekişmeler böyle nihayet bulduktan sonra Hız. Ebû Bekr, hilafet makamında, tümüyle istikrar elde etti. Fakat Hız. Ali, muhterem eşi Hız. Fatma'nın vefatına kadar yine münzevi bir hayat yaşadı. Halifenin meclisine devam etmedi. Toplumun maslahatı hakkında açıklama yapmaktan ve görüş bildirmekten çekimser kaldı.

2. Ridde Harpleri

Esasları ilahi vahye dayan ve Medine-i Münevvere'de kurulan İslam toplum ve medeniyeti henüz on bir senelik bir geçmişe sahipti. Fakat bu on bir

senelik zaman zarfında Resul-i Ekrem, o toplumun, o medeniyetin sonraları kaynak olacağı harikulade terakkiye dayanak olacak şartları tamamıyla hazırlamıştı.

Öncelikle ilahi iradenin tebliğ ve öğrenimine taalluk eden hükümlerin tamamını içeren Kur'ân-ı Kerîm, sonra Peyderpey ortaya çıkan olay ve durumlar karşısında Hz. Peygamberin sözleri, Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde görülmeyen meselelerin halledilmesi ve kesin karara bağlanmasında Cenab-ı Hakk'ın insanlara bahşettiği üstün bir bağış olan akıl ve düşünmenin nurundan aydınlanarak kıyas ve içtihat esasları felah ve kurtuluşa götüren birer kılavuz teşkil eder.

İşte Resul-i Ekrem'in vefatından sonra hilafet makamına gelen dört kişiden her biri, bu mukaddes esasları kendisine dayanak ve Hz. Peygamberin dönemini kendisine rehber ederek, İslam medeniyetini yönetmek ve genişletmek için fedakarca çalıştı. Her türlü zorluk ve şiddete rağmen Hz. Peygamber'in eliyle çizilmiş olan doğru yoldan zerre kadar sapmadı.

Hz. Peygamberin vefat haberi, inançlarında henüz derinlik bulunmayan Arap kabilelerine duyulup yayılınca, her yerde memleketlerde isyanlar ve irtidatlar meydana geldi. Hatta Mekke halkından bile isyan emareleri baş göstermeye başladı. Fakat bu durum uzun sürmedi. Halkın galeyanından ürken Mekke valisi Attâb b. Esîd, bir süre bir mahalde gizlenmeye mecbur oldu. Fakat şair ve hatip Süheyl b. Amr'ın isyana meyledceklerin derhal idam edilecekleri tehdidini içeren sert ve beliğ hitapları, ayaklanmaya eğilimli görünen zihinleri sakinleştirdi.

İslam dinine girmeyip yalnız, sözleşme ettikleri, barış antlaşmasında şart koşulmuş olan vergiyi taahhüt ederek emân elde etmiş olanlar ve İslam dinine mensup olup da zekatı vermekle mükellef bulunan göçebe kabileler ve bedeviler, Resul-i Ekrem'in vefat haberini duyar duymaz, anlaşmalarının bozulmuş olduğunu düşünerek, Medine-i Münevvere'de kurulmuş olan hükümete karşı isyan ilan ettiler.

Hz. Ebû Bekr, "Farz namazı eda ederiz, fakat zekâtı vermeyiz" diyen asi kabilelere karşı alınacak tavır hakkında, Hz. Ömer ve Ubeyde b. Cerrâh'la istişare etti.

Hz. Ebû Bekr, fiilen ve bağımsız olarak hilafet işini üstlenmişti. Fakat işlerin hal ve çözümünde bu iki kıymetli sahabenin görüşüyle hareket ederdi. Bu sebeptendir ki Resul-i Ekrem'in vefatından sonra, tesis edilen İslam yönetimi, bazıları tarafından üç sahabe yönetimi olarak isimlendirildi. Akdedilen bu istişare meclisinde, irtidat edenlerin istek ve iddiaları görüşülüp tetkik edilince, bunlardan bazılarının tamamıyla irtidat, bazılarının da sadece zekât vermekten kaçındıkları ve büyük bir kısmının olayları dışarıdan izlemekle yetindikleri anlaşıldı. Tedbirli, basiretli hareket edilmesine karar verildi. Medine-i Münevvere'de kurulan hükümete karşı isyan edenlerin tamamının, dinî hükümlere dayanarak irtidat ehli oldukları hususunda fikir birliği oluştu.

İşte Hz. Muhammed'in vefatından sonra, Arap yarım adasının hemen her tarafında ortaya çıkan tehditkâr ihtilal ve isyanlar bu sebeple tarihte "Ridde yahut "İrtidad" diye duyuldu.

3. Usame b. Zeyd'in İslam Ordusuyla Suriye Üzerine Hareketi

Hz. Muhammed'in henüz hayattayken düşmandan Mute savaşının intikamını almak için Suriye'ye sevk etmek üzere oluşturduğu ve teçhiz ettiği, kumandanlığını da Usame b. Zeyd'e verdiği orduyu Hz. Ebû Bekr, böyle korkunç ve esrareniz bir zamanda Hz. Ömer ile Ubeyde b. Cerrâh'ın muhalefetlerine rağmen, Hz. Peygamberin son arzusunu yerine getirmek maksadıyla yine Usame'nin kumandanlığı altında Suriye üzerine sevk etti.

Usame, Medine'den hareket ederek Suriye sınırında olan Belka beldesine ulaştı. Geceleyin icra ettiği ani bir hücumla Übna kasabasını zapt ederek, erkekleri öldürdü, kadınları esir etti, meskenleri tahrip ederek yaktı. Hz. Ebû Bekr Usame ordusunu Suriye'ye iki maksatla sevk etmişti: Birincisi, Resul-i

Ekrem'in hayattayken istediği arzuyu yerine getirmektir. İkincisi, etrafında harekete geçmekte olduğunu hissettiği unsurları, geçici olarak harple meşgul etmektir. Bu maksatların ikisi de gerçekleşmiş oldu.

4. İrtidad Ehli

Usame b. Zeyd'in ordusunun dönüşü, kendisine en çok ihtiyaç duyulan, bir zamana denk geldi. Medine civarında yerleşik olan isyancılar, yalnız irtidat etmekle yetinmeyip, şehri yağmalamak maksadıyla da hücumla hazırlanıyorlardı. Hatta Hârice b. Hısn el-Fezâri, zekâtı toplayan memurları, hemen Medine'nin kapıları önünde durdurarak üzerinde bulduğu parayı alıp Fezâre kabilesine tekrar geri verdi. Hz. Ebû Bekr bizzat ordunun başına geçerek Medine'den hareket edip yirmi dört fersah mesafede olan Zü'l-Kassa isimindeki yerde Hârice'ye destek ve yardım eden Benî Gatafan'ı sindirdi. İrtidad edenler, evvelce öncü birlik olarak gönderilen yüz kadar askeri geri dönmeye mecbur ettilerse de ordunun esas kuvvetinin geldiğini haber alınca firar ettiler. Bu başarıyla, kendi güçlerine güveni ve itimadı artan halife Hz. Ebû Bekr, derhal Benî Esed b. Huzeyme diyarında olan Büzâha denilen suyun civarında kendisine inananlar ve taraftarlarıyla bekleyen yalancı bir peygamber Tuleyha b. Huveylid el-Esedî'nin üzerine Hâlid b. Velid komutasında büyük bir askeri kuvvet sevk etti. Güvenilirliğine pek itimat edilmemekle beraber deniliyor ki Resul-i Ekrem vefat etmeden önce Tuleyha kendisine de ilahi vahyin indirildiğini iddia etmeye başlamış. Bu vahiylerin nelerden ibaret olduğuna gelince, bu hususta hiçbir malumata sahip değiliz. Siyer ve Tarih kitaplarında bulunan Kur'an ayetlerine benzetme kastıyla söylenmiş olduğu zannedilen saçma sapan bazı parçaların Tuleyha'ya ait olduğuna hükmetmekte tereddüt edilir. Bunların sonradan başkaları tarafından, bu yalancı peygambere hakaret etmek için uydurulmuş olmaları çok büyük bir ihtimaldir.

Halid bin Velid, askerleriyle beraber Büzâha mevkiine geldi. Yüksek sesle Tuleyha'yı deri çadırından dışarı çıkmaya davet etti. Tuleyha'ya tabi olanlar Hâlid'in davetine şu cevabı verdiler, "Peygamberimizin ismini küçültme, aşağılama, onun ismi Tuleyha değil, Talha'dır." Bundan dolayı akıl yürüterek bu

yalancı peygamberin ismi Tuleyha değil, Talha'dır. Müslümanlar, sadece hakaret ve alay etmek düşüncesiyle ismini küçümseyerek ona Tuleyha demişler.¹¹ Nihayet Hâlid'in daveti üzerine Tuleyha çadırdan dışarı çıktı. Hâlid ona İslam'ı kabul etmesini teklif etti. İşte o zaman Tuleyha, kendisinin nebi olduğunu açıkça beyan ederek "Zünnun" isminde görünmeyen bir şahıs vasıtasıyla kendisine vahiy indirildiğini söylemiş.¹² Ertesi gün iki grup birbirleriyle savaşa tutuştu. İslam ordusunun sol tarafı bozguna uğrayıp perişan olduysa da Hâlid b. Velîd, emrindeki destek birliklerini oluşturan Ensâr'ı savaş meydanına sevk etti. Hâlid'in göstermiş olduğu sabır ve metanet, firar etmiş olan Müslümanların tekrar dönüp kendisinin etrafında toplanmalarına neden oldu.

Savaş başladığı sırada örtüsüne bürünüp bir köşede oturan Tuleyha'dan bir vahiy söylemesini bekleyen Uyeyne b. Hısn el-Fezârî, vahyin gelmesini beklediğini üç defa tekrar ettikten sonra Tuleyha'nın şu sözleri söylediğini işitti, "Senin de onunkine benzer bir değirmenin olacak ve unutamayacağın bir hadise vuku bulacak." Israrına rağmen, Tuleyha'ya bu sözlerden başka bir söz söyletmeye muvaffak olamayan Fezârîlerin reisi, emrindeki süvarileriyle beraber orduyu terk edip gitti. Uyeyne'nin savaş sahasından çekilmesi, yalancı peygamberin kesin yenilgiye uğrayacağına dair bir işaretti. Kısa bir zaman sonra Tuleyha'nın ordusu bozguna uğrayarak perişan oldu. Kendisi taraftarlarının intikamından pek çok zorlukla kurtularak ailesiyle beraber Suriye'ye firar etti.

Arabistan'ın ortasında ise Fücae b. Yalîl, asileri yok etmek bahanesiyle Hz. Ebû Bekr'den alet ve silahlar aldıktan sonra İslam ehlini de irtidat ehlini de öldürmeye ve onlara baskın vermeye başladı. Halife tarafından Turayfa b. Haciz komutasında gönderilen askeri kuvvetler, meydana gelen çarpışmadan

¹¹ İsmi taşğirlerin ifade ettikleri manalardan biri de aşağılamadır.

¹² Sahibül hayat demek olan Zünnun lakabıyla Hz. Yunus işaret ediliyor. "Vakıdı".

sonra Fûcae'yi esir etti. Bu şerli insan Medine'ye getirildi ve Bakiu'l-Garkad Mezarlığında diri diri yakıldı.

4.1. Secâh Bnt. Haris

Benî Temîm kabilesinden Secâh isminde bir kadın nübüvvet davası ile ayaklanarak birtakım kabileleri isyan ve irtidata sevk etmekle beraber, annesinin mensup olduğu Tağlib kabilesinin bir kısmını da kandırarak yoldan çıkardı. Bir gün Secâh, kâhinelerin tavır ve şivesiyle seçili bir nesir tarzında¹³ bazı hatıf sözleri söylerken kendisine tabi olanlara 'Râbbü's-Sehâb,¹⁴ Benü Ribâb -Benî Temîm'in bir koludur- üzerine hücum etmemizi emrediyor' dedi. Kendisine inanan tabileri, Râbbü's-Sehâb'ın bu emrini ifa etmeye koştular, Benü Ribâb ile savaşa tutuştular. Fakat yenildiler. Bu yenilgi Secâh'ın nüfuz ve itibarını mahvetti, etrafındaki topluluğun dağılmasına sebep oldu. Bunun üzerine Secâh, Yemame'ye Müseylimetü'l-Kezzâb'ın yanına gitti ve onunla evlendi. Müseylimetü'l-Kezzâb öldükten sonra Benî Tağlib'e mensup olan kardeşlerinin yanına iltica ederek vefat edinceye kadar onların yanında kaldı.

4.2. Müseylimetü'l-Kezzâb

Müseylimetü'l-Kezzâb'ın esas ismi Mesleme'dir. Fakat daha sonra alay etmek üzere küçültülerek "kezzâb" şeklindeki yakıcı sıfatla vasıflanarak Müseylimetü'l-Kezzâb denilmiştir. Müseylime, Medine'nin doğusunda, Basra Körfezinin yakınında olan Yemame'de ikamet eden çoğunluğu Hristiyanlığa mensup Bekir b. Vâil'in bir kolu olan Benî Hanîfe kabilesine mensuptur. Ziraatla meşgul olan Benî Hanîfe, halim selim tabiatlı, barış yanlısı, dost bir topluluk idi. Meşhur şair Cerîr, bir mısrasında bu kavmi şöyle vasıflandırıyor:

"Hurmalkılar, etrafı duvarlarla çevrili bostanlar,

Ekilmiş tarlalar sahibi olan..."

¹³ Fasılların, bölüm sonlarının kafiye düzeninde olduğu nesir. Namık Kemal merhumun Cezmi isimli eserinden alınmış şu örnekte olduğu gibi: Adn deryalarında, Yemen çöllerinde...

¹⁴ Bulutun rabbi ki maksat Cenab-ı Hak'tır.

Târîh-i Taberî’de Müseylime’nin ihdas etmiş olduğu bu batıl dine dair yazılan bazı tabirlerden bu dinin, İslamiyet ile Hristiyanlığın karıştırılarak meydana getirildiği sonucu çıkarılıyor. Müseylimetü'l-Kezzâb’ın tabiiileri ve yardımcıları, kendilerine “ma’şer-i ebrâr” iyiler topluluğu unvanını veriyorlardı. Zorbalık ve sertlikten, savaş ve çatışmadan geri dururlardı. Batıl ayinlerinin gereği olarak günah işlemekten sakınırlardı. Mezheplerindeki “yevmiddin”, “melek-i sema” gibi bazı tabirler, Hristiyanların alışık oldukları dini tabirleri hatırlatmaktadır. Öyle zannedilir ki Müseylime, İslam dinine karşı sadece kendi kavmine has bir dini icat etmek davasıyla sapkınlığa uğramıştır, bu dini de -Hristiyanların galip geldiği bir muhitte yaşadığı için- Hristiyanlardan ictibas etmiştir. Seyf bin Ömer’in Taberî’deki rivayet ve ifadesine göre, Müseylimetü'l-Kezzâb, kendi diyarında bir “Arz-ı Harem”¹⁵ tesis etmişti. Cenab-ı Hakk’a, “Rahman” ismini verirdi. Sapkınlık çemberine sevk ettiği Benî Hanîfe, Müseylime’nin batıl mezhebine o derece şiddetli bağlanmış ve inanmış idi ki hemen hepsi yok oluncaya kadar Hâlid b. Velîd’e mukavemet etmişti.

4.3. Mâlik b. Nüveyre

Yemâme bölgesi, Benî Hanîfe’nin burada yerleşmesinden evvel, mevcut bir kadim medeniyetin yok edilmiş eserleriyle, harap ve yüksek kalelerle, büyük taşlardan bina edilmiş duvarlarla gizlenmişti. Belki Hz. İsa’nın doğumundan altı asır önce Babil’i istila ederek Buhtunnasr’ın saltanat sülalesini burada kurmuş olan Keldanilerin ilk toprakları da burasıydı. Müseylimetü'l-Kezzâb, işte bu kalelerden birine, başkent olarak isimlendirilen Hicr kalesine çekilip kendisini korumaya almıştı.

Hz. Ebû Bekr, Hâlid b. Velîd’i Yemâme’ye gönderirken, Tuleyha’nın topluluğunu yok etme emrini vererek göndermişti. Hâlbuki Hâlid b. Velîd, zafer silsilesini takip etmek ve fetihlerin dairesini genişletmek istedi. Sâbit b.

¹⁵ Arz-ı Harem: Sığınak, her ne sebeple olursa olsun öldürmenin yasak olduğu yer.

Kays'ın başkanlığında yanında bulunan Ensâr grubu savaşa devam etme hususunda halife tarafından kesin emir verilmemiş olduğunu belirterek Hâlid b. Velîd'e tabi olmaktan sakındılar. Hâlid ise onlara, "Hiç kimseyi beni takip etmeye mecbur etmiyorum. İsterseniz ileriye giderseniz. İstemezseniz burada kalırsınız" dedi. Ensâr, İslam askerine uğrayabileceği yenilgi ve perişanlığı kendilerinin Hâlid b. Velîd'den ayrılmalarına bağlanılacağını ve başarı sağlandığı takdirde ganimetlerden mahrum kalacaklarını düşünerek Hâlid b. Velîd'e katılarak, onun Benî Temîm yurduna ve Yemâme'ye doğru hareketine iştirak etme kararı verdiler. Hâlid b. Velîd, Benî Temîm yurdunun merkezi olan Batah mevkiine kadar ilerledi. Orasını ordugâh edinerek perişan bir şekilde öteye beriye kaçmış olan Temîmlileri ele geçirmek üzere birtakım müfrezeler tertip ederek onların üstüne gönderdi. İslam'ın şiarlarına riayet edenler, zerre kadar rahatsız edilmediler. Fakat irtidat edenler yakalanıp öldürülüyordu. Bu müfrezelerden biri Temîmlilerin reisi Malik b. Nüveyre'yi esir edip ordugâha getirdi. İbn Nüveyre ile beraber Sa'lebe b. Yerbû kabilesinden bazı esirler daha vardı. Ebû Katâde el-Ensâri bunların ezan okuyup, namaz kıldıklarına şehadet ettiği halde diğer bazıları bu kişilerin mürted olduklarını iddia ediyordu.

Ertesi gece hava çok soğumuştur. Hâlid herkesin, muhafazasıyla görevlendirdiği esiri, soğuktan korumasını orduya duyurdu. Fakat bu manayı ifade etmek için kullandığı, "ارقبوا اسرائكم" / "esirlerinizi muhafaza ediniz" tabiri, Benî Kinâne dilinde, "اقتلوا اسرائكم" / "esirlerinizi öldürünüz" anlamına geldiğinden herkes, ordu komutanı tarafından esirlerin öldürülmesini emredildiğini zannederek kendisine emanet olunmuş esiri hemen öldürdü. Bunun üzerine ordugâhta ortaya çıkan gürültü ve patırtıdan Hâlid b. Velîd, nasıl feci bir hata yapılmış olduğunu anladı. Fakat yalnız şu sözleri söylemekle yetindi, "Cenab-ı Hak bir işin gerçekleşmesini irade ederse, o iş mutlaka meydana gelir".

Öldürülecek esirlerden Mâlik b. Nüveyre, öldürüleceği esnada güzelliğiyle meşhur olan eşi Ümmü Temîm elem ve ızdırap ile perişan ve çıplak bir halde koşup eşine sarılmış, ağlamaya feryat etmeye başlamış, eşi Malik ise

ona, "Yakamdan uzaklaş, senin güzelliğin benim öldürülmeme sebep oldu" demiş. Gerçekten bir müddet sonra Hâlid b. Velîd, Ümmü Temîm'i nikâhlamak istedi. Ordudaki Müslümanlar, Hâlid b. Velîd'i Ümmü Temîm'le evlenmek için eşi Mâlik b. Nüveyre'yi haksız yere öldürmekle itham ettiler. Ebû Katâde el-Ensârî, Hâlid b. Velîd'in bayrağı altında hareket eden askerle hiçbir zaman beraber olmayacağına dair yemin ederek ordudan ayrıldı, Medine'ye döndü. Hz. Ebû Bekr'in huzuruna girdi ve olanları ayrıntılı olarak anlatarak "Mâlik b. Nüveyre'nin Müslüman olduğu hakkında benim şahitliğimi dinlemedi. Maksudları yağma ve çapulculuktan ibaret olan Arabların ayaktakımının sözlerine itibar etti" diye Hâlid b. Velîd hakkında şikâyetle bulundu. Mâlik'in kardeşi Mütemmim b. Nüveyre de Medine'ye geldi, kardeşinin kanını, kavmi ve kabilesinden ele geçirilen esirlerin iadesini istedi.

Hz. Ömer, Mütemmim'i haklı bularak "Hâlid, İslam ehline kılıç çekmiş, tahkik edilsin. Eğer bu iddia doğruysa Hâlid'e kısas uygulanmalıdır", diye ısrar ettiğinden Hz. Ebû Bekr, Hâlid'i Medine'ye getirtti. Halifenin huzuruna gireceği sırada Hâlid, Hz. Ömer'e rastladı. Hz. Ömer hiddet ve öfkeyle ona, "Eşine tamah ettiğinden dolayı bir Müslümanı katlettin. Elimde olsaydı valahi seni recm ederdim".

Bu sözlere karşı çok fazla irkilen ve sinirlenen Hâlid, nefisini zorlayarak sükut ile cevap verdi. Halifenin huzuruna girdi. Hz. Ebû Bekr, Mâlik b. Nüveyre'nin öldürülme sebebini sorunca Hâlid, şu açıklamayı yaparak kendisine isnat olunan suçtan uzak olduğunu ispat sadedinde dedi ki, "Mâlik'i esir edip huzuruma getirdiler. Kendisini sorguladım. Konuşurken 'Sizin peygamberiniz şöyle dedi, sizin peygamberiniz böyle dedi' tarzındaki sözlerinden, Hz. Peygamber'in risaletini ve nübüvvetini inkar ettiği sonucunu çıkararak hapsedtirdim. Bir gece sonra şiddetli bir soğuk meydana geldi. Esirlerin muhafazasına önem verilmesini emrettim. Fakat vermiş olduğum bu emir, -kabilelerinin dilleri arasındaki farklılık sebebiyle- yanlış anlaşılacak şekilde esirler öldürüldü. Mâlik b. Nüveyre'nin eşi Ümmü Temîm ile evliliğim bahsine gelince, Ümmü Temîm, birkaç ay önce evvel Mâlik tarafından boşanmış ve iddeti sona

ermiştir”. Gayet doğru bir vicdana sahip olan Hz. Ebû Bekr, Hâlid’in müdafasını dinledikten sonra esirlerin öldürülmesi hususuna dair hiçbir şey söylemedi. Fakat henüz öldürülmüş bir adamın eşiyle evlendiğinden dolayı Hâlid’i kınadı ve onu sorumlu tuttu. Bununla beraber yine memuriyetini iade ederek ordunun başına gönderdi. Her ne kadar, Hz. Ömer, mademki Hâlid’i kısas etmiyorsanız hiç olmazsa görevinden alınız, diye ısrar edince Hz. Ebû Bekr, “Resulullah, Hâlid’in şanını, “Seyfullah” lakabıyla şereflendirdi. O, Cenab-ı Hakk’ın din düşmanları üzerine sıyırdığı bir kılıçtır, ben onu kınına koyamam” cevabıyla karşılık verdi. Mâlik b. Nüveyre ile diğer öldürülenlerin diyetlerini beytûlmalden vererek kamuoyunda -Hâlid’in bu hatasından dolayı- meydana gelen galeyanı teskin etti.

4.4. Esved b. Kâ’b el-Ansî

Esved b. Kâ’b el-Ansî namında diğer bir yalancı peygamber de Yemen bölgesinde isyan ve kargaşa çıkardı. İbn Kâ’b’in asıl isminin Ayhele olduğu rivayet ediliyor. Cildi siyah olduğu için kendisine “Esved” lakabı verilmişti. Peygamberlik iddiasıyla isyan eden bu yalancı, adi bir hokkabazdan başka bir şey değildir. Fakat evvela kendi kabilesini sapkınlığa düşürüp reisliğine geçtikten sonra, diğer birtakım kabileleri de ittifak dairesine almayı başardı. Bu suretle güç ve kuvvet ele ederek Yemen’in başkenti olan San’a üzerine yürüdü.

O sıralarda San’a’da çoğunluk ve nüfuza sahip olan, Unsur-u Ebnâ¹⁶ adıyla isimlendirilen gurup vardı ki, bunlar Yemen’in eski hâkimleri olan İranlıların yerel kadınlarıyla evliliklerinden meydana gelmiş bir nesildi. Esved, San’a’yı zapt etmeyi ve ele geçirmeyi başardı. Fakat bu başarısından uzun müddet faydalanamadı. Esved, Sana valisi olup vefat eden Şehr b. Bâzân’ın geride bıraktığı eşi Âzâd Merzûbân¹⁷ adlı kadınla evlenerek onu

¹⁶ Ebnâ: Evlad manasına gelen (İbn)’nin çoğulu.

¹⁷ Merzûbân: Valinin eşi demektir.

haremine katmıştı. Âzâd bu yalancı peygamberin vücudunu ortadan kaldırmak için Ebnâ ile gizlice ittifak etti. Esved b. Kâ'b sarhoş olarak bulunduğu bir sırada Fîrûz ed-Deylemî saraya girdi. Esved'i buldu, dizini göğsüne dayayarak boynunu büküp kırdı. Sonra başını kestiler ve halka teşhir ettiler.

Esved'in öldürülmesinden sonra Ebnâ, durum ve mevkiye hâkim olduysa da ihtilal ve irtidat gittikçe yayılmaya başladı. Bir sene sonra da Ebnâ'nın reisi olan Dâzeveyh de öldürüldü. Nihayet hilafet makamından sevk edilen yardım kuvvetleri, Yemen bölgesini irtidat pislighinden temizleyerek İslam hâkimiyetini tekrar kurdular.

2. 5. Yemâme'nin Fethi

Hicretin on ikinci senesinde Resulullah'ın halifesi Hz. Ebû Bekr, Yemâme kıtasının fethine karar verdi. Yemâme ilk önce, İkrime b. Ebî Cehil'in komutası altında gönderilmiş olan askeri kuvvetler, kendisinden kat kat fazla bir kuvvete denk gelmeleri sebebiyle bu vazifesini ifa edemediğinden bu defa Hâlid b. Velîd'in gönderilmesine karar verildi. Yemâme'ye hâkim olan Müseylimetü'l-Kezzâb'ın emri altında çok büyük bir askeri kuvvet oluşturulmuştu. Çünkü Müseylimetü'l-Kezzâb'ın mensup olduğu Benî Hanîfe kabilesi, çok kalabalık bir kabileydi.

Hâlid b. Velîd, önce Benî Temîm ile Benî Hanîfe arasına tefrika düşürerek Benî Temîm'i Müseylime'nin topluluğundan ayırdı. Sonra Rebülevvel'in birinci günü, Akrebâ mevkiinde Müseylime'nin üzerine hücum etti. Bu savaş, Arap Yarımadası'nda vuku bulan savaşların en kanlısı ve en şiddetlisidir. İslam askerleri bu savaşta, son derece kuvvetli bir mukavemetle karşılaştılar. Birinci çarpışmada Benî Hanîfe, İslam saflarını yararak ordunun kalbine kadar sokuldu. Hatta Hâlid b. Velîd'in çadırını yıktılar, orada buldukları esirleri serbest bıraktılar.

Hâlid, doğuştan gelen cesaret ve kahramanlığıyla kendisini savaşın en şiddetli cereyan ettiği noktaya attı. Birliğindeki komutanlarının yardımlarının gelmesiyle Müslümanları yüreklendirerek tekrar düşman üzerine sevk etti.

Bu güçlü hücumların karşısında Benî Hanîfe'nin sebatı kırılmaya başlayınca, içlerinden Muhkem b. Tufeyl isminde biri, "Bahçeye giriniz!" diye seslendi. Savaş meydanının yanı başında etrafı duvarlarla çevrili bir bahçe vardı. Benî Hanîfe oraya sığındıkları takdirde İslam askerlerinin hücumlarına karşı uzun bir direniş göstereceklerini tahmin ediyorlardı. Fakat çok geçmeden ümitlerinin yok olduğunu gördüler. Berâ' b. Mâlik isminde bir mücahit, dostunun omuzları üzerinde olduğu halde bahçenin yanına yaklaştı, duvarın üzerine çıkıp içeriye atladı, elindeki kılıcıyla yol açarak bahçenin kapısına kadar gitti ve kapıyı açtı. Oradaki muhafızların tamamını öldürdüler. Benî Hanîfe'ye mezar olan bu bahçeye "الحديقة الموت"¹⁸ ismi verildi. Savaşın sonuna doğru Müseylime, Hz. Hamza'nın katili Vahşi tarafından atılan bir mızrakla helak olup gitti. Artık savaş da son buldu. Bununla beraber, Benî Hanîfe'nin meydana getirdiği bu direniş, o kadar şiddetliydi ki hücum edenleri endişeye düşürmüştü. Siyasette de fenn-i tabiattaki ustalık derecesine sahip olan Hâlid b. Velîd, Benî Hanîfe'den almış olduğu esirlerden Mücea ismindeki bir esiri aracı yaparak diğer kalelerin muhafızlarıyla barış antlaşması yaptı. Benî Hanîfe'den ganimet olarak alınan altın, gümüş ve silahlarla, savaş esnasında alınan esirlerin dörtte birinin kendilerine iade edilmesi bu barış anlaşmasının şartlarındandı. Bundan sonra Benî Hanîfe tamamen boyun eğdi. Bu savaşta iki binden fazla İslam ehli şehit oldu. Bunların altı, yedi yüz kadarı Ensâr ve Muhacirlerden, geri kalanı da tabiindendi. Benî Hanîfe ise yirmi binden fazla zaiyat vermiştir.

4.5. Bahreyn Ahalisi ve Alâ b. Hadramî

Yemâme'nin fethinden sonra sıra irtidat edenlere katılmış olan Bahreyn'e geldi. O sıralarda İran Sasanilerinin hakimiyeti altında bulunan Bahreyn'i baştanbaşa ele geçirmek için uzun bir süreye belki iki üç senelik bir zamana muhtaçtı. İranlılar bu bölgede, bazı sağlam noktalara hâkim olduklarından içerden meydana gelebilecek hücumlara karşı hakimiyeti altında bulunan

¹⁸ Ölüm Bahçesi. (ed.)

Bahreyn'e yardım edebilirlerdi. Bahreyn'e sevk edilen fetih güçlerinin başında Alâ b. Hadramî bulunuyordu. Bahreyn reislerinden olan Münzir b. Sevid, İran'dan aldığı destek askeriyle kuvvet bularak İslam ordusunu pek ziyade sıkıştırmaya başladığından Alâ b. Hadramî, "Cüvâsâ" isminde bir kaleye sığınmaya mecbur oldu. Fakat bir müddet sonra düşmanın bir anlık gafletinden istifade ederek Alâ b. Hadramî, tam bir başarıyla huruç hareketi icra etti. Düşmanın ordusunu, perişan ve darmadağın ederek İslam askerlerini düşmüş oldukları bu tehlikeli hal ve mevkiden kurtardı. Bundan sonra Bahreyn kabileleri, hilafet makamına itaatlerini arz ettiler.

4.6. Umman ve Mehre Ahalisinin İrtidadı

Umman'da yaşayan Benî Ezd, zekâtı vermekten imtina etmeleri sebebiyle İkrime b. Ebî Cehl, onlara hücum etmekle görevlendirildi. Meydana gelen büyük bir savaş esnasında, irtidat ehlinin reisi Lakıd b. Mâlik mağlup olunca Deba isminde sağlam bir mevkiye çekildi. Burası İslam ehli tarafından bir ay kadar kuşatılarak ele geçirildi. İkrime, Umman'ı itaat dairesine dahil ettikten sonra, o zamanlar baştanbaşa putperest olan Mehre'nin fethine başladı. Mehre'ye hâkim olan iki düşman grubun arasında mevcut olan çekişme ve ihtilaf, bu bölgenin Müslümanlar tarafından istilasını garip bir şekilde kolaylaştırmıştır. Zayıf olan fırka, düşmanından intikam alma fırsatını ganimet addederek derhal İslam'ı kabul etmekle İslam kuvvetlerinin yardımına nail oldu. Bu suretle düşmanı olan grubu tarumar etti.

4.7. Kinde, Hadramut, Yemen Kabilelerinin İrtidadı

Yemen'de Kays b. Abdüyeğus b. Mekşuh, İranlı askerlerin nesillerinden olan Ebnâ'yı memleketten kovmak ve çıkarmak için Himyerî reisleriyle gizli müzakerelere giriştiyse de bunların rızasını ve yardımlarını elde etmeye muvaffak olamadı. Bundan dolayı memleketin yollarına ve geçit yerlerini kapatarak ve Ebnâ'yı yollara sürmek suretiyle hâlihazırda ayaklanma ve ihtilal halinde bulunan öldürülmüş yalancı peygamber Esved'in taraftarlarını kuşattı.

Ebnâ'nın reislerinden olan Dâzeveyh caniyane bir surette katledildi. Diğer iki reis Fîrûz Deylemî ile Küşnasib (Arap tarihçileri, bu kişiyi Cahîş diye isimlendirirler.) dağlara firar ettiler. Kays, Sana'yı zapt etti. Fakat kısa bir müddet sonra Benî Ak kabilesiyle ittifak eden Fîrûz dönüp hücum ederek Sana'yı yeniden geri aldı. Kays, Necran taraflarına doğru kaçmaya mecbur oldu. Bu sırada hilafet merkezinden Yemen'e yerleşmeyi ve asayişi sağlamak üzere Muhacir b. Ebî Ümeyye gönderildi. İbn Ebî Ümeyye kolaylıkla Kays'ı esir edip zincire vurulu olduğu halde Medine'ye esirlerle gönderdi. Kays Medine'ye ulaşınca, Hz. Ebû Bekr'in emriyle bırakıldı, çünkü Dâzeveyh'in öldürülmesinde onun müdahalesi olduğunu ispat edecek deliller mevcut değildi.

Hadramevt taraflarında da zekâtı tahsil etmeye memur olan Ziyâd b. Lebîd'e karşı ayaklanma ve isyan meydana geldiyse de İkrime b. Ebî Cehil, yeterli kuvvetle gelmesi üzerine, ihtilal ateşi tamamıyla söndürüldü. Bundan sonra İkrime kendi kuvvetleriyle Ziyad'ın kuvvetlerini birleştirerek, Mehcerü'z-Zerkan mevkiinde toplanan kendi kabilelerini mağlup ve perişan eyledi. Bunların geriye kalanları Nuceyr isminde bir kaleye toplandılar. Müslümanlar, kaleyi kuşatma altına aldı. Kaledekiler, kudurmuşçasına şiddetle birtakım çıkış için harekette bulunsalar da hiçbirinde kazanmaya muvaffak olmadılar. Nihayet kaledekiler arasında bulunan Eş'as b. Kays, kendisine ve beraberindekilere emân verilmesi şartıyla kalenin kapılarını İslam askerine açmayı teklif etti. İkrime ile Ziyad da bu teklifi kabul edip Eş'as'a talep ettiği emânı verdiler, o da kalenin kapılarını İslam ordularına açtı.

İslam tarihinde, ridde yahut irtidat namıyla meşhur olan bu isyanlar başlangıçta Müslümanları pek ziyade sarsmış, endişe içerisinde bırakmışsa da hilafet merkezinin gösterdiği sebat ve metanet sayesinde son derece bir süratle üzerine gidilmesine ilave olarak İslam'ın daha fazla genişlemesine, daha çok güç ve egemenlik elde etmesine hizmet etmiştir. Bundan sonra bütün Arap Yarımadası'nda, Roma'ya tabii olan Gassânîlerle İran'a tabii olan Menazire'den başka İslamiyet'in hâkimiyet dairesi dışında bir bölge ve bir kabile kalmadı.

5. Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekr'e Biatı

Resul-i Ekrem'in kızı Hz. Fatıma hayatta olduğu sürece Hz. Ali biat etmemiştir. Babasından ayrıldığından beri ona kavuşmaktan başka bir şey düşünmeyen Hz. Fatıma vefat etti. Bir iki gün sonra Hz. Ali, Hz. Ebû Bekr'i kendi evine davet etti. Resulullah'ın bu iki büyük sahabesi, birbirlerine hal ve memurlarını izah ettiler. Hz. Ali, Hz. Ebû Bekr'in faziletlerini sayıp açıkladıktan sonra dedi ki, "Biat işini geciktirmem haset yüzünden değildi. Şu kadarı var ki, Resulullah'a yakınlığımız sebebiyle bizim de hilafette alaka ve nasibimiz vardı. Hâlbuki görüşümüze iltifat ve müracaat edilmedi". Sonra Hz. Ali, Resul-i Ekrem'i andı, Hz. Ebû Bekr'in gözleri yaşla doldu, Hz. Ali bazı mazeretlerini beyan etti. Nihayet Hz. Ali, "Yarın öğle namazında mescide gelir, biat işini icra ederim" dedi. Ertesi gün Hz. Ali biatı icra etti. Bu mühim hadise İslam üzerinde pek güzel tesirler meydana getirdi. Tarihçiler, Hz. Ali'nin biatı, Hz. Fatıma'nın vefatından yetmiş gün sonra vuku bulmuştur diyorlar.

6. Kur'ân-ı Kerîm'in Cem'i

Resul-i Ekrem'in vefat ettiğiinde henüz Kur'ân'ın ayet ve sureleri cem edilmemişti. Ashabı Kirâm'ın çoğunluğu, bazı sure ve ayetleri derilere, tahtalara yazıp ezberlemişlerdi. Sınırlı sayıda birkaç kişi vardı ki, Kur'ân-ı Kerîm'i tamamıyla ezberlemişti. Bu kişilere "Kurra-i Sahabe" ünvanı verilmişti. Hz. Ebû Bekr'in hilafet günlerinde, bir gün Hz. Ömer, Kurra-i sahabeden, bir ayetin açıklamasını istedi. Kurra, "O ayet, sahabeden falan zatın ezberinde ve kaydı altındadır" dedi. O zat ise Yemame cenginde şehit oldu diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer, artık Kur'ân-ı Kerîm'in cem edilme zamanının geldiğine hükmederek halifenin yanına gitti. Bu önemli işin yapılmasına teşebbüs etmek gerektiği hakkında uyarıda bulundu.

Hz. Ebû Bekr Kur'ân-ı Kerîm'in cem ve tertibini, sahabenin fakihlerinden Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'ye havale etti. Zeyd hicretin on ikinci senesinde,

Kur'ân-ı Kerîm'i sayfa sayfa toplayıp yazdı. Bu toplanan ayetlere, Mushaf ismi verildi. Bu Mushaf, halifeye emanet edildi. Hz. Ebû Bekr'in vefatından sonra Hz. Ömer'e, o da vefat edince kızı, müminlerin annesi Hz. Hafsa'ya geçti.

HİLAFETİN İKİNCİ, HİCRETİN ON ÜÇÜNCÜ SENESİ

Yemame ve Bahreyn'in fetihleri, Hâlid b. Velîd'i çok kalabalık nüfusa sahip, kuvvetli bir kabile olan Bekir b. Vâil ile temas ettirdi. Bunlar Hire bölgesinden, şimdi Basra şehrinin kurulmuş olduğu noktaya kadar genişleyen Fırat sahillerinde yerleşik yaşıyor, Şattülarap çevresini orada sık sık dolaşarak yağmalar yapıyorlardı. Bunlar, Müslümanları İran askerlerinin koruması altında bulunan köy ve kasabalara hücum etmeye teşvik ettiler. Özellikle, meşhur Müsennâ b. Hârise eş-Şeybânî, Hâlid b. Velîd'in muzaffer ordusunun yardımına nail olduğu takdirde, öteden beri devam edegeldiği İran seferlerine en müsait şartlar dâhilinde sürdürebileceğini hissediyordu.

Müsennâ'nın hilafet makamına yaptığı müracaatı üzerine Hâlid b. Velîd, Irak'ın fethine memur edildi. İslam ordusunun ilk darbesine Hire şehri maruz kaldı. İran Devleti'nin yönetimi altında olan Hire yöneticisi İyas b. Kubeyde et-Tai, doksan bin altın cizye vererek Hâlid b. Velîd ile barış imzaladı. Bir ay zarfında Hire bölgesi tamamen fethedildi. İslam ordularının fetih yolunda yükselmiş olan birinci engel bu suretle düşmüş oldu. Sasani Devleti'nin hükmü altında bulunan eski Hire Devleti arazisi dâhilinde daimi bir İslam ordusunun tesis etmesi, İslam hilafetini Fırat nehri ile buluşturuyor ve bir kere bu nehir geçip gidildikten sonra İslam kuşatmasını daha ilerilere doğru

genişletmek fikrini zihinlere ilham ediyordu. Bununla beraber, İran savaşlarının başlangıcı olan bu harpler, mağlubiyetle neticelendi. Çünkü İslam ordusu, Suriye hududu üzerine doğru hareket etmek için hilafet makamından emir almış olduğu için fethedilen memleketleri terk etti. Oralarda düzensiz bedevi müfrezelerden başka kuvvet kalmadı. Fırsatı ganimet addeden III. Yezdicerd'in sevk ettiği muntazam kuvvetlerle bu zayıf müfrezelere galip gelmekte herhangi bir zorlukla karşılaşmadı.

Başlangıçta, zekât vermekten imtina ederek isyan eden kabilelerin itaat altına alınması, daha sonra doğuda, güneyde meydana gelen karışıklıklar dâhilinde sakinleştirilmesi ve giderilmesi gibi sebeplerin neticesinde, Arap Yarımadası'nı baştanbaşa fetih etmeye mecbur olan hilafet makamı, bir taraftan Suriye hududuna askeri sevkıyatı yapmak düşüncesinden geri kalmıyordu. Hire'nin alınmasından sonra, Rumlara tabi Gassânîleri de İslam sınırlarına dahil etmek gerekiyordu. Rumlar, Müslümanlar tarafından bir hücumu maruz kalacaklarını hissetmiş olduklarından Şam bölgesinde sınırlara yakın yerlerde yaşayan Lahm, Cüzam, Kelb, Gassân ve diğer kabileleri silahlandırılmaya başladılar. Rumların hazırlıkları, Medine'de duyulunca hilafet makamı, İslam mücahitlerini savaşa davet etti. Arap Yarımadası'nın her tarafından, en ücra köşelerinden birçok Müslüman asker, dalga dalga Medine-i Münevver'e geldiler. Teşkil edilen ordu, Hâlid b. Said'in emri altında Suriye'ye sevk edildi. Bundan sonra, Şurahbil ile Amr b. el-Âs'ın komutası altında diğer kuvvetler de gönderildi. Suriye'nin zenginliği meşhur olduğundan ganimetleri almak emeliyle Hicaz'dan, Necid'den hatta Yemen'in kuzey taraflarından birçok gönüllüler geldiler. Hz. Ebû Bekr, bunlardan teşekkül eden orduya, Muaviye'nin kardeşi Yezîd b. Ebî Süfyân'ı komutan tayin etti. Yezîd, askerleriyle Medine'den hareket ederken Hz. Ebû Bekr, onu yaya olarak uğurlamış ve ona şu nasihat ve tembihlerde bulunmuştur, "Ben seni denemek üzere memur ettim. Güzel hareket edersen, önceki memuriyetinden daha büyük makam veririm. Eğer kötü hareket edersen seni görevinden alırım. Allah korkusunu kalbinden çıkartma, zira o, senin dış yüzünü nasıl görürse, iç yüzünü de

öyle görür. Allah'a en yakın olan ona ameliyle en ziyade yakın olandır. Cahiliye tekebbür ve kibrinden sakın. Zira Allah, o sifata ve onunla muttasıf olana buğz eder. Askerinin yanına vardığın zaman onlarla güzel hasbihal et. Onlara nasihat edecek olduğunda, sözü kısa söyle. Zira söz uzun olursa, bazısı bazısını unutturur. Nefsini islah et, insanlar da sana dost olur. Beş vakit namazı belirlenen vakitlerde, rükû ve secdeleri tamam ederek huşu ile kıl. Düşmanın elçileri yanına geldiğinde onlara ikram et ve onları çok uzun misafir etme ta ki senin askerinin durumlarını öğrenmeden çıkıp gitsinler. Onlara fikirlerini bildirme ve ordunun bozukluk ve kusurunu gösterme. Her halde sırlarını açık etme ki işlerin bozulmasın. İstişare ettiğinde sözü doğru söyle ki yapılan istişare doğru olsun. Geceleri uyanık olup arkadaşlarıyla sohbet et ki sana hayırlar gelsin ve perdeler açılsın. Geceleri askerine nöbet beklet ve karakollarını çoğalt ve vakitli vakitsiz onları dolaş. Gafil olanları usulünce ve adalet üzere terbiye et. Cezaya müstahak olanlara, ceza vermekten korkma. Askerin halinden gafil olma ki, bu da fesat çıkartır. Fakat hallerini gizlice araştır, rezil de etme. İnsanların sırlarını açığa çıkartma, zahir halleriyle yetin. Kibirlenenler ve kendini beğenmişlerle düşüp kalkma. Sadık ve vefalılarla meclis ol. Ganimet malına ihanet etme, bu fakirlik getirir ve Allah'ın yardımına engel olur. Yakında nefislerini ibadethanelerde hapsetmiş topluluklar (Rahipler) göreceksiniz. Onlara dokunma, kendi halleri üzerine bırak." (A. Cevdet Paşa)

Yezîd b. Ebî Süfyân'ın ordusu ile Lut Gölü'nün güneyinde belirmesi, Rum emirlerinden Filistin Valisi Sercius'u savaşa mecbur bıraktı. Serciyus, el-Arabe mevkiinde mağlup olduktan sonra, h. 12 senesi Zilka'de ayı yirmi dokuzuncu günü Dâsin denilen mevkide tamamıyla perişan olup bozguna uğradı (Miladi 634/4 Şubat). Filistin toprakları surlarla çevrilmiş şehirler müstesna olmak üzere, baştanbaşa ele geçirildi. İmparator Herakleios, el altında mevcut olan askerlerinin tamamını alelacele topladı. Suriye üzerine hareket etme emrini almış olan Hâlid b. Velîd de bu sırada savaşa savaşa Fırat havzasındaki Karkısiyye'nin üst taraflarına kadar takip ettikten sonra Tedmür

Çölü'nü kuzeyden güneyden süratle kat edip Dımaşk'a yaklaşıyordu. Hristiyanların, Yevmü'l-Fışhı¹⁹ diye tabir ettikleri bayramlarına denk gelen bir günde Dımaşk bölgesinde olan bir köyü basarak halkı yendi, malları ganimet olarak aldı. Oradan, Filistin'in güneyinde harekette bulunan İslam kuvvetleri ile birleşmek üzere Şam'ın Busra'sına gitmek için yola çıktı. Busra halkı, önemli miktarda cizye vererek eman aldılar. Burada birleşmiş olan İslam kuvvetleri, imparatorun topladığı orduyu aramak ve perişan etmek üzere hareket etti.

1. Ecnâdeyn Savaşı

Bu sıralarda Rum İmparatorluğu pek buhranlı bir devre geçiyordu. Hazinesi kupkuru kalmış olan Herakleios, bedevi kabilelerin saldırılarına karşı sınırını korumakla yükümlü olan Gassân prenslerinin ödeneklerini kesmeye mecbur olmuştu. Bu sebeple Gassânîler, Rumlara yardım etmekte gevşeklik gösteriyorlardı. Bundan dolayı her ne kadar İslam ordusu, harp sanatını kabule muhalif olarak Yezid b. Ebî Süfyân'ın, Şurahbil'in, Amr b. el-Âs'ın emirleri altında üç guruba bölünmüş olsa da yine problemsiz olarak Filistin topraklarına girmişti. Filistin'de²⁰ isyan eden bedeviler, Rum Kayseri yöneticisi Serciyus'u öldürmüşlerdi.

Bütün memleket, Gazze'den Nahveran dağlarına kadar tamamı kolaylıkla fethedildi. İmparator Herakleios, kendi kardeşi Theodore'u kumandan tayin ettiği mühim orduyu toplamakla meşgulken Ubeyde b. Cerrâh, yeni bir askeri kuvvetle savaş mahalline yetişti. Hâlid b. Velid, Lut gölü'nün güney yönünde konum almış olan Amr b. el-Âs'ın kuvvetlerine katıldı. İslam askerleriyle Theodore'un ordusu, hicretin on üçüncü senesi Cemaziyelevvel ayının yirmi sekizinci günü Ecnâdeyn mevkiinde karşılaştılar. Meydana gelen sa-

¹⁹ Paskalya.

²⁰ Bu şehre Sebaset namı da verilir.

vaşta, Rumlar mağlup olup firar ederek bazıları Dımaşk'a sığındılar. Theodore, Hıms'ta bulunan kardeşi Herakleios'un yanına sığındı. Oradan da yeni bir ordu toplamak için ikisi de Antakya'ya gittiler.

Ecnâdeyn Savaşı, Resullullah'ın halifesi Hz. Ebû Bekr'in vefatından evvel meydana gelen İslam zaferlerinin sonuncusuydu. Bu zafer, bütün Filistin'i ve Suriye'nin güney kısmını İslam memleketlerine dahil etmişti. Theodore'un perişan olan ordusunun kalanları, Bisan'a²¹ sığınarak üzerlerine gelen İslam kuvvetlerine karşı koymak istedilerse de başarılı olamayıp büsbütün perişan oldular. Bu esnada rahatsız olan Hz. Ebû Bekr'in vefatı ve Hz. Ömer'in makamı hilafete oturması haberi orduya ulaştı. Yeni halife, Şam'daki komutan ve askerlerin genelinin işlerini Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a verdi. İslam ordusu, düşmanla savaş halinde bulunduğundan Ebû Ubeyde, hilafet makamının bu emrini geçici olarak gizlemeyi hal ve maslahata uygun addederek müsait vakti gelmeyince ilan etmedi.

Hâlid b. Velîd'in öncü kuvvetleri, Humus bölgesinde görünmeye başladılar. Tam bu sıradaydı ki, Dımaşk'tan bir günlük mesafede olan Mercüsafer mevkiinde, Hâlid b. Saîd'in komutası altında yürüyen İslam askerlerinin dinlendiği esnada üzerlerine dört bin Rum askeri aniden hücum etti. Meydana gelen şiddetli bir savaşta Hâlid b. Saîd şehit oldu. Fakat Rumlar, bu başarılarından mühim bir netice elde edemediler. Hicretin on dördüncü senesi Muharrem ayının on altısında (Miladi 635/12 Mart) Hâlid b. Velîd, Dımaşk'ı kuşattı. Recep ayı ortasında şehir İslam ordusuna kapılarını açarak gönüllü olarak teslim olduysa da teslim zamanında İslam kuvvetleri diğer bir noktadan savaşıyorlardı. Bundan dolayı Suriye'nin başkenti olan Dımaşk savaşla mı zapt edilip ele geçirildi, yoksa ahalisinin rızasıyla mı teslim alındı meselesi mevzu bahis oldu. Çünkü bu meselenin hali, İslam hukuku açısından mühimdir. Hristiyan rahipleri birbirine düşüren çekişmeli ilahiyat mese-

²¹ Eski ismi: Sitepolis

lelerine bir son vermek maksadıyla İmparator Herakleios tarafından neşredilen bazı emir ve düzenlemeler, ruhban heyetinin gücenmesine sebep olduğundan şehrin tesliminde bu hoşnutsuzluğun tesiri olma ihtimali zihne gelmektedir. Bu esnada İmparator Herakleios da Hıms'ta seksen bin kişilik büyük bir ordu toplamayı başarmıştı. Bu ordunun yarısı Rum alaylarından, diğer yarısı da Vâhân'ın²² komutası altındaki Ermeni yardımıyla, Cebele b. Eyhem'in kumandası altında bulunan Gassânî bedevilerinden oluşturulmuştu. Genel komutanlık görevi, imparatorun kardeşi ve hazine kontu olan Theodore'a verildi. Miladi altı yüz otuz altı senesinin Şubat'ında hareket eden bu büyük kuvvetin karşısında Hâlid b. Velîd çekilmeye başladı. Hatta henüz fethettiği Dımaşk'ı bile terk etti. Başarısızlık meydana geldiği takdirde çöle sığınarak düşmanın takibinden kurtulmak için, Ürdün etraflarında konuşlandı. Kumandanları arasında nifak ve ihtilaf olan imparatorun büyük ordusu, pek ziyade yavaş ilerliyorlardı. Nihayet iki gurup, Cemâziyelâhir ayının yirmi üçüncü günü Dımaşk'ın güneyinde Cabiya mevkiinde meydana gelen çarpışmada birbirine temas ettiler. Bundan sonra birkaç ehemmiyetsiz çarpışma daha meydana geldi. Savaş sahnesinde bulunan Rum ordusunda, nifak ve ihtilaf arttı. Ermeniler isyan ederek Vâhân'ı imparator ilan ettiler.

2. Yermük Savaşı

İşin sonunda (Hicri 12 Receb/Miladi 10 Ağustos) Taberîyye Gölünün güneyinde, Yakusa Vadisi'nin civarında, Ürdün ve Yermük²³ nehirlerinin ayağı yakınlarında büyük savaş başladı. Kadisiye'de İranlıların yenilmelerinin sebeplerinden birini oluşturan şiddetli bir rüzgâr, burada da Rumların üzerine toz, kum yağdırmaya başladı. Savaş başlangıcında Rum piyadeleri pek ziyade metanet gösterdiler. Fakat İslam süvarilerinin şiddetli saldırılarına dayanamadılar. Safları bozuldu, bu esnada başkumandan Theodore da öldürülmüş

²² Bu komutanın ismini Cevdet Paşa Mahan olarak gösteriyor ve kendisinin de Rum olduğunu söylüyorsa da hakikat arz ettiğimiz gibidir.

²³ Eski adı: Hiyerunaks.

olduğundan Rumlar şaşırıp kaldılar. Perişan bir halde firar etmeye başladılar. Rum süvarileri, müstahkem mevkilere kendilerini atarak canlarını kurtardılar. Fakat piyadeler, hemen hemen tamamı atlı mücahitlerin ayakları altında ezilerek helak toprağına düşüp yok oldular. Bu azametli ordunun perişan ve mahvolması, Suriye’de Roma hâkimiyetine son verdi. Artık bir tek askeri kalmamış olan imparator, Herakliyus, ümitsizlik ve elem içinde Kostantiniye’ye döndü.

3. Irak’ta Müsennâ b. Hârise

İran Devleti iç ihtilaflar ve ihtilaller ile baştanbaşa altüst olmuştu. III. Yezdicerd, henüz küçük yaştaki saltanat rakibi V. Hürmüz’ün taraftarlarıyla, diğer düşmanını mağlup ettikten sonra Medâin’de kisraların tahtına oturdu. Müsennâ b. Hârise, İran topraklarına düzenlediği akınları, Fırat Nehri’nin havzasının aşağısına kadar genişleterek, Sasanilerin kendi hudutlarını muhafaza etmeye güçlerinin yetmediğini hissetti. Müslümanların Irak’taki başarılarını duyan halife, Şam fetihlerini tamamlamış olan Hâlid b. Velîd’i Irak’a tayin ederek, Müsennâ’yı da onun emrine tayin etti. Müsennâ, Babil’in verimli ve ekili topraklarına akınlar düzenlemeye başladı. Bu esnada Babil’deki İran Valisi Hürmüz de topladığı askerle -daha sonra Basra şehrinin inşa edildiği yere iki günlük mesafede olan- Kâzimiyye’de Müsennâ’yı karşıladı. Hicretin on ikinci senesinde Muharrem’de (Miladi 633) meydana gelen bu savaşta Hürmüz mağlup oldu. İran askerleri firar etmemeleri için zincirlerle birbirlerine bağlanmıştı. Bu sebeple bu savaşa, Zâtü’s-Selâsil ismi verildi. İslâm askerleri pek büyük ganimete nail oldu. Ganimet malları içinde, İran eşrafının giydikleri kıymetli incilerle süslenmiş bir taç ile savaş fil bulunuyordu. Fil Medine’ye gönderildi. Altmış sene evvel Ebrehe’nin Mekke-i Mükerrerme’ye gelen ordusundaki filleri görmüş olan Kureys ihtiyarlarından başka Medine’de hiç kimse fil görmemiş olduğundan herkes bu hayvanı tam bir hayretle seyretti. Bu fil Medine’ye gönderilirken çöllerden geçtiği sırada, ot ve su bulma konusunda zorluklara rastlamış olduğundan hiçbir tarih bahsetmiyor.

Bundan dolayı zamanımızdaki Avrupalı tarihçilerden bazılarının, beslemesi zor olan böyle bir hayvanın Yemen’den Mekke’ye kadar getirilmiş olması imkânına karşı, öne sürdükleri başka itirazları vardır. Ebrehe’nin ordusunda hakikaten savaş filleri vardı.

4. Hz. Ebû Bekr’in Ölümü

Hz. Ebû Bekr altmış üç yaşına ulaşmıştı. Bir süreden beri müptela olduğu hummâ hastalığı ile son derece zaafa uğramıştı. Artık dünya hayatının son anlarına yaklaştığını hissederek sahabeyi yanına davet etti. Kendisinden sonra yüce hilafet makamına Hz. Ömer’i halife tayin etmiş olduğunu bildirdi.

Sahabeden yalnız Abdurrahman b. Avf ile Talha, Hz. Ömer b. el-Hattab’ın pek sert mizaçlı, hiddetli ve öfkeli bir zat olduğundan bahsettilerse de Hz. Ebû Bekr, “Hz. Ömer benim tabiatımdaki aşırı yumuşaklığı dengelemek için hiddet ve sertlik gösteriyor. O esasen adil ve merhamet sahibi bir zattır”, deyip Hz. Osman’a şu vasiyetnameyi yazmasını istedi:²⁴

“Bu, Ebû Bekr b. Ebî Kuhâfe’nin Müslümanlara vasiyetidir. Ben Ömer b. Hattab’ı size halife olması için seçtim. Onun emir ve yasaklarını dinleyiniz. Ona itaat ediniz. Adalet ve hak dairesinde hareket ettiği takdirde, benim bu husustaki zan ve ilmimi tasdik etmiş olur. Haksızlık ve zulmederse, herkes kendi yaptığı için cezasını bulur. Ben Müslümanlar için hayır murad ettim. Benim gayp ilmim yok. Zulmedenler, yakın zamanda ne hale düşeceklerini bilirler.”

Vasiyetnamenin yazma işlemi tamamlandıktan sonra, Hz. Ebû Bekr, Cenab-ı Hakk’a yönelerek, “Ya Rabbi, Ömer b. Hattab’ı Müslümanların üzerine halife seçtim. Bu hususta onların iyiliklerinden başka bir şey murad etmedim. Bu meselede içtihat ettim. Müslümanların velayeti için Ömer’den daha lâayık

²⁴ Müellif vasiyetnamenin hem Arapçası hem Türkçesini vermiştir. Biz burada sadece Türkçesine yer verdik. (ed.)

bir kişi bulamadım. Ya Rabbi! Ben dünyadan ahirete gidiyorum. Müslümanlar üzerine sen halife ol. Onların halifesini doğru yola sevk et. Ta ki Hz. Peygamber'in sünnetine tabii olmaktan ayrılmasın" diye yalvarıp yakarak dua etti. Vasiyetnamenin farklı nüshaları mühürlenip vali ve emirlere gönderildi. Bir nüshasını da Hz. Ebû Bekr kendi eliyle, Hz. Ömer'e bırakarak, "Ey Ömer! Seni Resulullah'ın ashabı üzerine halife atadım" dedi. Hz. Ömer, "Ey Resulullah'ın Halifesi! Bu ağır yükü benim üzerime yükleme. Benim hilafete ihtiyacım yok" deyince, Hz. Ebû Bekr, "Senin hilafete ihtiyacın yoksa hilafetin sana ihtiyacı var" dedi. Resulullah ve Müslümanların hukuku hakkında Hz. Ömer'e nasihatte bulunarak İran savaşlarının da terk ve ihmal edilmemesini tavsiye etti.

Hz. Ebû Bekr, iki sene üç ay on gün hilafet makamında bulundu. Hicretin on üçüncü senesinde Cemâziyelâhir'in yirminci günü ruhunu teslim ederek Resulullah'a kavuştu. Vefat ettiğinde söylediği son sözler şunlardır: **تَوَقَّئِي مُسْلِمًا** وَأَلْجَأِي بِالصَّالِحِينَ²⁵

Cenazesi yıkanıp kefenlendikten sonra, Resullulah'ın seriri üzerine konuldu. Cenaze namazını Hz. Ömer kıldırdı. Hz. Peygamber'in kabrinin yanına defnedildi.

5. Hz. Ebû Bekr'in Özel Hayatı

Hz. Ebû Bekr, Kureyş'in ikinci kolu olan Benî Teym kabilesinden Ebû Kuhâfe'nin oğludur. Hz. Peygamber'den iki sene küçüktür. Resulullah ile aralarında pek samimi bir dostluk kurulmuştu. Zeki ve maharetliydi. Yumuşak huylu ve sevimliydi. Bununla beraber, ihtiyaç zamanında azim ve metanet göstermekten geri kalmazdı. Ticarete kazanmış olduğu büyük serveti, daha sonra hayır ve hasenata sarf etti. Hz. Peygamber'le sohbet ettikçe aralarında putlara tapmanın ne kadar çirkin bir şey olduğunu ve mutlaka bir hak dinin

²⁵ Yusûf 12/101, "Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"

mevcut olup onu arayıp bulmanın gerekli bir mesele olduğuna dair konular geçerdi.

Resulullah'ın davete memur edildiği günün gecesinde (Salı gecesi) bu hususu kiminle istişare edeceğini düşünürken hatırına Hz. Ebû Bekr gelmişti. Hâlbuki ruhsuz putlara secde etmekten bıkmış usanmış olan Hz. Ebû Bekr de hanesinde kendi kendine hak yolu gösterecek bir zat çıksa da cümlemize rehber olsa diye düşünürmüş. Ve bu mühim iş, ancak akil ve emin bir zat olan Hz. Muhammed'le görüşülebilir dermiş.

Aynı maksatla biri diğerini ziyaret etmek üzere evlerinden çıkmış olan Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekr yolda karşılaştılar. Hz. Peygamber İslam davetine memur edilmiş olduğunu söyleyince, Hz. Ebû Bekr "Herkesten önce beni davet et" demiş ve İslam'ı hemen orada kabul edip Hz. Muhammed'in nübüvvetini tasdik etmişti.²⁶

Daha sonra Miraç Olayı'nı da Hz. Muhammed'in ağzından duyar duymaz tereddütsüz kabul ettiğinden "Sıddık" lakabını aldı. Cehennem azabından korunduğuna ima ederek Peygamberimiz ona "Atîk" lakabını verdi.

Hz. Ebû Bekr asil davranışlarıyla, tükenmek bilmez merhamet ve cömertliğiyle, faziletleri ve hünerleriyle temeyyüz etmişti. Misafirperverliği, yabancılar karşısındaki saygın davranışları dillere destan olmuştu. Kabilelerin nesebiyle kadim rivayetleri oldukça vakifiyeti vardı.

İslamiyet ile şereflendikten sonra, dostlarını ve sevdiklerini hidayet yoluna sevk etti. Onlara Hz. Peygamber'in alametleri ve sözlerindeki açıklık ve delilleri anlattı.

²⁶ Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekr'in İslam'ı kabul etmesinden fevkalade memnun olmuştur. Bu hususta şöyle bir hadis rivayet olunuyor, "İslam'ı her kime arz ettimse irkildi, tereddüt etti, nazar etti; yalnız Hz. Ebû Bekr, kekelemeden İslam'ı kabul etti."

Hz. Ebû Bekr, güzel çalışmasıyla Kureyş eşrafından ve kabile reislerinden birtakımına hak dini kabul ettirdi. Müşriklerin elinde bulunup da İslam'ı kabul eden esirleri satın alarak azat ettirdi.²⁷

Resulullah'ın uğruna bütün servetini feda etti. Hicrette, o büyük servetinden ancak beş bin dirhem kadar nakdi kalmıştı. Gerek seferde gerek mukimken Hz. Peygamber onu bir an yanından ayırmazdı. Hz. Ebû Bekr'in sadakati şöyle anlatılıyor, "Hz. Ebû Bekr, düzgün konuşan, yüzü güzel, bedeni zayıf, kuruca yüzlü, çukur gözlü, yumru alınlı idi. Fil yılından iki sene sonra doğup, Resulullah'dan iki yaş küçüktü. Şeriatın hükümlerini gereği gibi bilen, Kur'ân-ı Kerîm'in meziyetlerine vakıf, övülmüş ahlaklarla muttasıf, fevkalade dindar, iffetli, adil ve insaflydı." Hz. Ebû Bekr'in fazileti hakkında, Hz. Peygamber'in hikmetli ağzından pek çok hadis-i şerif dökülmüştür.²⁸

Bu sıralarda İslam'ı kabul edenler otuz sekize ulaşmış bulunuyordu. Hz. Ebû Bekr artık hak dini açığa vurma zamanının gelmiş olduğuna kani olarak meydana çıkalm der. Hz. Muhammed ise Müslümanların azlığından dolayı henüz hak dini açığa vurma zamanın gelmemiş olduğunu söylerdi. Nihayet Hz. Ebû Bekr'in sürekli zorlaması üzerine, bir gün Hz. Muhammed -herkesin kendi kavmi ve aşireti arasına dağılmış olduğu halde- bütün ashab Beytullah'a gittiler. Bu izdihamın ortasında, bir zat tam bir cesaretle ayağa kalktı. "Ey insanlar! Sizi Allah'ı ve Resulünü tasdike davet ediyorum" diye başlayarak bir konuşma yaptı. Çoğunluğu teşkil eden müşrikler, hemen Hz. Ebû Bekr'in üzerine hücum ettiler. Ona ve diğer Müslümanlara küfrederek darp ve hakarete cüret ettiler.

Aşağıda hal ve şanları tarif edilen Kureyş eşrafından ve aşere-i mübeşşereden Osmân b. Affân, Abdurrahmân b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zübeyr b. el-

²⁷ Bilâl-i Habeşî hazretleri de Hz. Ebû Bekr'in müşriklerden satın alıp azat ettiği esirlerden biridir.

²⁸ Şair Benî Hassân b. Sâbit, Hz. Ebû Bekr'i şöyle övüp vasıflandırıyor:

Güvenilir bir kardeşlik örneğini hatırlamak istersen,
Kardeşin Ebû Bekr'in yaptığını hatırla
Hz. Peygamberden sonra en hayırlı, adaletli, takvalı,
Ve taşımış olduğu sorumlulukta en vefalı kişiydi. (ed.)

Avvâm ve Talha b. Ubeydillah, Ebû Bekr'in irşad etmesiyle hak dini kabul ve Hz. Peygamber'in huzurunda imanlarını izhar ettiler.

Hz. Ebû Bekr, ince kalpli, af ve bağışlamaya meyilli, doğru vicdanlı ve mütevazı bir zattı. Fakat vakar ve temkin sahibiydi. Hilafetinin başlangıcında Arap Yarımadası'nın her tarafında ortaya çıkan isyan ve irtidat karşısında gösterdiği demir gibi metanet, fevkalade cesaret kayda ve hatırlamaya değerdir. İki sene birkaç ay kadar süren hilafeti esnasında İslam'a geçen hizmeti hakikaten şanına layıktır. İrtidat gailisini yok etme ve Arap Yarımadası'nı İslam hilafetinin hâkimiyeti altına dahil ederek milli vahdeti oluşturduktan sonra İslam siyasetine tayin ettiği yol ve istikamet, daha sonra meydana gelen fütuhata nail olmuştur. Hz. Ebû Bekr, bir devlet halini alan İslam'ın toplumunun teşkilat yapısını kuramadan vefat etti. Fakat kurulmuş hükümet, kabiliyet ve yeteneklerine, harikulade bir derecede sahip olan Hz. Ömer'i halife tayin ederek bu vazifeyi ona bıraktı.

Hz. Ebû Bekr, hilafet makamına oturduğundan sonra da eski sade hayatı üzerine yaşadı. Hatta hilafetin ilk günü, kendisinin ve ailesinin rızkını tedarik etmek için çarşıda alışveriş ile meşgul olmaya gidiyordu. Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde kendisine rastlayıp nereye gitmekte olduğunu sordular. "Ticaret yapmaya gidiyorum" deyince, Hz. Ömer, "İslam'ın halifesi oldun, bundan sonra çarşıda, pazarda gezip dolaşman münasip olmaz. Vakit ve zamanın tamamıyla Müslümanların işlerini halletmeye, idare etmeye harcamalısın. Ailenin nafakası ve iâşesi için münasip bir miktar tayin edelim" dedi. Ashabın ittifağıyla Hz. Ebû Bekr'e beytûlmalden yıllık iki bin beş yüz dirhem tayin edildi.

Hz. Ebû Bekr, cahiliye zamanında Kuteyle bint. Abdiluzzâ ile Ümmü Rûmân bnt. Haris ile evlenmişti. Birinci eşinden Abdullah ve Hz. Esmâ doğdu. İkinci evliliğinden Abdurrahman ile Hz. Âişe dünyaya geldi. İslam'ın zuhurundan sonra evlendiği Esmâ bnt. Umeys'den Muhammed isminde bir oğlu oldu. Bundan sonra nikâhladığı Habibe bnt. Harise b. Ziyad el-Ensârî'den olan Ümmü Gülsüm, kendisinin vefatından sonra dünyaya geldi.

Hız. Ebû Bekr vefat ettiğinde Mekke-i Mükerra'e de yaşıyan babası Ebû Kuhâfe doksan yedi yaşında bir piri faniydi. Evladının vefatından altı ay sonra ahirete irtihal etti.

Bi'settin ilk zamanlarında Resulullah'ı gizlediği ve Hız. Ömer'in İslam'la müşerref olduğu evin sahibi, ilk Müslümanlardan Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın vefatı da Hız. Ebû Bekr'in vefat ettiği güne denk gelmiştir.

Hilafet zamanında, beytül mâlin idaresini ümmetin emini Ebû Ubeyde'ye, adli işleri Hız. Ömer'e, kitabet görevini Hız. Ali'ye bırakmıştı. Beytül mâlden kendisine verilmiş bir köle, bir deve, bir de kaftan vefatından sonra kızı Hız. Âişe tarafından beytül mâle iade edildi.

Zamanındaki İslam devletinin valileri şunlardır: Mekke valisi Attâb b. Esîd; Taif'te Osmân b. Ebi'l-Âs; San'a'da Muhâcir b. Ebî Ümeyye; Hadramevt'te Ziyâd b. Lebîd; Havlân'da Ya'lâ b. Ümeyye; Cendel'de Muâz b. Cebel; Bahreyn'de el-Alâ b. el-Hadramî.

Yüzüğüne, "نعم الفاء الله", diğeri bir rivâyete göre de "عبد ذليل لرب جليل" ibaresi işlenmişti.

Hız. Muhammed, Hız. Ebû Bekr'i rahmet ve merhametinde -Ümmeti hakkında "فمن تبعني فإنه مني ومن عصاني فأناك غفور رحيم"²⁹ demiş olan Hız. İbrahim'e benzetirdi. Fedakârlığını ve sadakatini şu hadis ile "Sen benim mağaradaki arkadaşım ve Kevser havuzundaki dostumsun" takdir buyurdu. Aşağıda söylenen cümleler, Hız. Ebû Bekr'in yüce sözlerindedir:

"Allah sevgisini tadan, dünyayı talep etmekten vazgeçer, bütün insanlardan uzaklaşır."

"Kadın baştan ayağa kadar şerdir. Bu şerre muhtaç olmaksız daha büyük bir şerdir."

²⁹ İbrahim 14/36, "Bundan böyle kim bana uyarırsa o bendendir; kim de bana karşı gelirse artık sen çok bağıslayan, pek esirgeyensin."

“Nefsini ıslah et, insanlarda da salah bulursun.”

“Zatı İlahîyeyi idrakteki aczi itiraf etmek de bir idraktır.”

“İnsana bela dilinden gelir.”

“Söylediğin söze ve söz söylerken zemin ve zamana dikkat et.”

“Ölüme hırslı ol ki sana hayat bahşedilsin.”

HULEFÂ-i RÂŞİDÎN'İN HAYATI

Birinci Kitap: Hz. Ebû Bekr'in Hayatı

Benî Sâide Gölgeğinde Toplanma ve Halife Seçimi.

İrtidad Ehli.

Bahreyn Kabileleri.

Alâ b. Hadramî.

Umman, Mehre, Kinde, Hadramut Kabilelerinin İrtidadı.

Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekr'e Biatı.

Kur'ân'ın Toplanması.

Hz. Ebû Bekr'in İkinci Sene Hilafeti.

Hicretin On Üçüncü Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hâlid b. Velîd'in İslam Ordusuyla Şam'a Hareketi.

Basra'nın Fethi.

Ecnâdeyn Savaşı.

Yermük Savaşı.

Hz. Ebû Bekr'in Vefatı.

Irak'ta Müsennâ b. Hârîse.

Hz. Ebû Bekr'in Hz. Ömer'i Kendi Yerine Tayin Etmesi.

İslam Âleminin Birinci Halifesi Hz. Ebû Bekr'in Özel ve Genel Hayatı.

İkinci Kitap: Hz. Ömer'in Hayatı

Müsennâ Bin Hârîse'nin Halife Hazretlerinden Yardım Talebi.

Kesker Savaşı.

Sakatya Hisarının Fethi.

Kıssü'n-Natıf Vak'ası ve Ebi Ubeyde'nin Öldürülmesi.

Hicretin On Dördüncü Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Şam'ın Fethi.

Kadisiye Savaşının Sebeplerinin Evveliyesi.

Sad b. Ebi Vakkas'ın Kadisiye'ye Gönderilmesi.

İran Seraskeri Rüstem'in Öldürülmesi.

Basra Şehrinin Kurulması.

Mercu-r Rum Savaşı.

Humus, Lazkiye, Kinnesrin, Antakya, Halep ve Bazı Beldelerin Fethi.

Kudüs'ün Fethi.

Hicretin On Beşinci ve On Altıncı Senelerinde Meydana Gelen Olaylar.

Celûlâ ile Helvan'ın Fethi.

Tikrit, Musul ve diğer Bazı Beldelerin Fethi.

Hicretin On Yedinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Kûfe Şehrinin İnşası.

Feth Edilen Beldelerde Beş Vakit Namazın Tayini, Hicretin Tarihinin Tayini ve Kabulü.

Humus'ta Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin On Sekizinci Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin On Dokuzuncu Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirminci Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirmi Birinci Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Nihâvend'in Fethi.

Hicretin Yirmi İkinci Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirmi Üçüncü Yılında Meydana Gelen Olaylar.

Hiz. Ömer'in Şehadeti.

İslâm Âleminin İkinci Halifesi Hiz. Ömer'in Özel ve Genel Hayatı.

Üçüncü Kitap: Hiz. Osman'ın Hayatı

Hiz. Osman'ın Hilafeti.

Hicretin Yirmi Beşinci Senesi.

İskenderiye ile Bazı Rum Sınırının Fethi.

Azerbaycan'ın Fethi – Ermenistan Barışı – Rum Beldelerinin Bazılarının Fethi.

İfrikiye Savaşı'nın Başlangıcı.

Hicretin Yirmi Altıncı Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirmi Yedinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirmi Sekizinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Yirmi Dokuzuncu Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuzuncu Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuz Birinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuz İkinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuz Üçüncü Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuz Dördüncü Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hicretin Otuz Beşinci Senesinde Meydana Gelen Olaylar.

Hız. Osman'ı Şehit Etmek Maksadıyla Medine'ye Yapılan Hücüm – İsyanın Çıkması – Hız. Osman'ın Şehadeti.

İslam Âleminin Üçüncü Halifesi Olan Hız. Osman'ın Siyasi ve Özel Hayatı.

Dördüncü Kitap: Hız. Ali'nin Hayatı.

Hız. Ali'nin Hilafeti.

Hız. Âişe'nin, Talha'nın, Zübeyr'in, Hız. Ali'ye Karşı Muhalefetleri.

Basra Valisi Abdullah bin Âmir'in Medinelilerin Fikirlerini Sormak Maksadıyla Basra'dan Medine'ye Gelmesi.

Hız. Ali'nin Bazı Memleketlere Valiler Tayin Etmesi.

Talha ve Zübeyr'in Umre Bahanesiyle Mekke'ye Gidip Orada Halife Üzerine İsyan Etmek İçin AnlaŐmaları.

Hız. Âişe'nin Ümmü Seleme ile KonuŐması.

Ümmü Seleme'nin Hız. Âişe ile Talha ve Zübeyr'in Aralarında Meydana Gelen Olayı Haber Vermek İçin Hız. Ali'ye Gönderdiği Mektup.

Ümmül Fadıl'ın Hız. Ali'ye Gönderdiği Mektup.

Talha ve Zübeyr'in Tâbiûnun Büyüklerinden, Basra'da İkamet Eden, Ahnef b. Kays'dan Yardım İstemeleri.

Hız. Hasan'ın Kûfe'ye Gönderilmesi.

Hız. Ali'nin Hız. Âişe'ye, Talha ve Zübeyr'e Gönderdiği Nasihatname.

Üveys el-Karani'nin (Veysel Karanî), Zûkar Mevkiinde Hız. Ali'ye YetiŐmesi.

Talha ve Zübeyr'in Osman b. Hanif'e Aniden Hücüm Edip Esir Etmeleri.

Hz. Ali'nin Öğüt Vermek ve Hakikatleri Göstermek İçin Basra'ya Gönderdiği Mektup.

Hz. Âişe'nin, Hz. Ali'nin Üzerine Hücum Etmesi İçin Ka'b b. Suvâr'ı Teşvik Etmesi.

Hz. Ali'nin İbn-i Abbası Barış Anlaşması İçin Talha ve Zübeyr'in Yanına Göndermesi.

Meşhur Vaka Cemel Savaşı.

Cemel Ashabını Barışa Davet.

Hz. Talha'nın Şehadeti.

Hz. Zübeyr'in Şehadeti.

Hz. Ali'nin Hz. Hz. Âişe'ye paylamak, azarlamak İçin Gönderdiği Mektup.

Hz. Ali'nin Hz. Âişe'yi Peygamberlerin Efendisinin Vasiyetine Uymaya, Saygı Duymaya Daveti.

Hz. Âişe'nin Basra'dan Medine'ye Dönüşü.

Basra'da Hutbe.

Hz. Ali'nin Hilafetinde Mısır'ın Durumu.

Ehli Taşkınların Muaviye Yanında Toplanmaları ve Hz. Osman'ın Kanı Talebiyle İsyân Etmeleri.

Mâlik Eşter'in Dahhâk ile Savaşı.

Muâviye'nin Emri ile Abdullah b. Sağır'ın Minbere Çıkması.

Muâviye'nin Mektuba Cevabı.

Mâlik Eşter'in Ebû'l-A'ver'le İkinci Savaşı.

Sıffin Savaşı.

Ammâr b. Yâsir'in Şehit Edilmesi.

Sıffin Savaşı Meydana Gelen Bazı Olaylar.

Sıffin Savaşı'nın Sonu ve Leyletü'l-Herîr Vakası.

Muâviye'nin Görüşü ile Amr b. As'ın Hilesi.

Kureyş'in Dûmetülcendel'de Toplanması.

Mâlik Ejder'in Vefatı ve Muhammed b. Ebî Bekr'in Şehit Edilmesi.

Muâviye'nin el-Cezire'ye Asker Sevk Etmesi.

Hâriciler.

Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi.

İslam Âlemini Dördüncü Halifesi Olan Hz. Ali'nin Özel ve Genel Hayatı.

HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN HAYATI'NIN TARİHİ KAYNAKLARI

İslâmî kaynaklar:

Ebü Şâme: Kitâbü'r-Ravzateyn fî ahbâri'd-devleteyn. 6 Cilt.

Ebü Hilâl el-Askerî: el-Evâ'il, (Gayri Matbu-Basılmamış Eser).

Ebü'l-Ferec el-İsfahânî: Kitâbul el-Egâni, Bulak Basımı 20 Cilt.

Târîhu Ebi'l-Fidâ: 4 Cilt.

Coğrafya Ebi'l-Fidâ: 2 Cilt.

Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Tağrîberdî: el-Menhelü's-şâfi ve'l-müstevfi ba'de'l-Vâfi. (Basılmamış Eser)

Belâzürî Ahmed b. Yahyâ b. Câbir: Fütûhu'l-büldân. (Leiden'de basılmıştır.)

Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Tağrîberdî: el-Nucmul Zâhire fi'l-Mülükül Mısır ve Kahire.

Yâkût el-Hamevî: Mu'cemü'l-büldân.

İbnü'l-Esîr: el-Kâmil 12 Cilt.

İbn Şâkir el-Kütübî: Fevâtü'l-Vefeyât. Bulak Basımı 2 Cilt.

İbn Haldûn, Mukaddime, 2 Cilt.

Mes'ûdî: Mürûcü'z-zeheb, 9 Cilt.

Nevevî: el-İsâbe.

Süyûtî: Kitâbü'l-Vesâ'il ilâ ma'rifeti'l Evâ'il. Basılmamış Eser.

Tarih-i Taberî.

İbnü't-Tıktakâ: el-Fağrî.

İbn Miskeveyh: Tecâribü'l-ümem, Londra'da Basılmıştır.

İbn Abdürabbih: el-İk'dü'l-ferîd,

Ya'kûbî (İbn Vâzıh): Tarih.

Avrupa Kaynakları:

Henri Lammens: Hükümet-i Ashab-ı Selase: Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrâh. (Beyrut'ta Yesuin Matbaası tarafından yayımlanmıştır.)

Hodas: İslamiyet.

Maspero: Doğu Kavimlerinin Eski Tarihi.

Denburg: Araplarla Alakalı İncelemeler.

Louis-Pierre-Eugène Sédillot: Arap Kavimlerin Genel Tarihi.

Caussin de Perceval: Arapların Tarihine Dair İncelemeler.

